

Heidi Sulkamoniemi

**PERHEKOTI PIKKU-PIRTIN
MINUN VUOTENI – PROJEKTI**

Kehitysvammaisten lasten osallisuuden tukeminen
toiminnallisen menetelmän avulla

Opinnäytetyö
Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

Marraskuu 2015

MAMK

University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

	Opinnäytetyön päivämäärä 15.11.2015
Tekijä(t) Heidi Sulkamoniemi	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Kansalaistoiminta ja nuorisotyö
Nimeke Perhekoti Pikku-Pirtin Minun vuoteni -projekti – kehitysvammaisten lasten osallisuuden tukeminen toiminnallisen menetelmän avulla	
Tiivistelmä Tein opinnäytetyöni aiheena ”Perhekoti Pikku-Pirtin Minun vuoteni -projekti – kehitysvammaisten lasten osallisuuden tukeminen toiminnallisen menetelmän avulla”. Opinnäytetyöni kehittämistehtävänä sekä tavoitteena oli tukea perhekodin kehitysvammaisten lasten osallisuutta sekä itsemääräämisoikeutta heitä koskeissa asioissa. Työni tarkoituksena oli kehittää Perhekoti Pikku-Pirttiin uusi toiminnallinen työskentelymuoto, Minun vuoteni –projekti, jota voidaan hyödyntää esimerkiksi lastensuojelun sijaishuollossa olevien lapsien kotoutumisessa tai jälkihuollossa. Opinnäytetyöni toiminnallinen osuus oli Minun vuoteni – projekti, joka toteutettiin yhdessä perhekodin lapsen kanssa. Minun vuoteni – projektissa toimintavälineenä käytettiin eri vuodenaikoja sekä erilaisia toiminnallisia menetelmiä osallisuuden tukemisessa, kuten elämyspedagogiikkaa ja seikkailukasvatusta. Opinnäytetyöhön kertyi yhteensä seitsemän ohjaukset kesä-, heinä- ja elokuussa 2015. Jokaisella ohjauksella toteutimme osallistuneen lapsen itse kertomia ja haluamia asioita, kuten luontoretkeä sekä museovierailuja. Minun vuoteni – projektin ohjaajana roolini oli toimia osallistuneen lapsen innostajana ja kannustajana. Minun vuoteni – projektin aikana käytetyt erilaiset toiminnalliset menetelmät olivat toimivia sekä ne sopivat hyvin kehitysvammaisten lasten kanssa käytettäväksi. Toiminnalliset ja lasta osallistavat menetelmät tukivat lapsen kykyä päättää ja kertoa omista asioistaan. Projektiin osallistunut lapsi oli tyytyväinen toimintaan ja hän koki saaneensa paljon uusia elämyksiä sekä onnistumisen kokemuksia.	
Asiasanat (avainsanat) Kehitysvammaisuus, perhekoti, osallisuus	
Sivumäärä 46 + 12	Kieli suomi
Huomautus (huomautukset liitteistä)	
Ohjaavan opettajan nimi Tommi Pantzar	Opinnäytetyön toimeksiantaja Perhekoti Pikku-Pirtti Oy

DESCRIPTION

	Date of the bachelor's thesis 15.11.2015
Author(s) Heidi Sulkamoniemi	Degree programme and option Youth work and civic activities
Name of the bachelor's thesis My year -project for professional foster home Pikku-Pirtti – promoting social engagement of mentally disabled children by functional method	
Abstract <p>My thesis consists of creating a My year -project for the professional foster home Pikku-Pirtti using a functional method to promote the inclusion of mentally disabled children. The development task in my thesis was to support mentally disabled children's inclusion and self-determination.</p> <p>The functional part in my thesis was a My year -project which was carried out together with the child from the professional foster home. The methods used were different seasons of the year, as well as a variety of functional methods promoting inclusion, such as experimental learning and adventure education. There were seven counselling sessions in June, July and August 2015. During every session we carried out things requested by the child himself such as nature tours and museum visits. In the project my role was to act as the child's inspirer and source of encouragement.</p> <p>The various functional methods of inclusion are useful and they are very suitable for use with mentally disabled children. Functional methods and methods promoting a child's inclusion supported the child's ability to decide on and tell about their own affairs. The child, who was involved in the project, was happy with the activities and he felt that he had received a lot of new experiences and the experiences of success.</p>	
Subject headings, (keywords) Mental disability, professional foster home, inclusion	
Pages 46 + 12	Language Finnish
Remarks, notes on appendices	
Tutor Tommi Pantzar	Bachelor's thesis assigned by Professional foster home Pikku-Pirtti

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	PERHEKOTI LASTENSUOJELUSSA.....	2
2.1	Perhekoti Pikku-Pirtti Oy	3
2.2	Uusi perhe, suuri muutos	4
2.3	Perhekotilasten hyvinvointi	4
3	KEHITYSVAMMAISUUS	6
3.1	Vammaisten asema, hyvinvointi ja syrjäytyminen yhteiskunnassa.....	6
3.2	Kehitysvammaisuus perhekodissa.....	8
3.3	Rutiinien tärkeys kehitysvammaisen lapsen arjessa.....	9
3.4	Perhekoti Pikku-Pirtin lasten erityisyys.....	10
3.4.1	Älyllinen kehitysvammaisuus.....	10
3.4.2	Kromosomipoikkeavuudet.....	11
3.4.3	FASD	12
3.4.4	Mielenterveyshäiriöt	13
4	OSALLISUUS KEHITYSVAMMAISUUDESSA	14
4.1	Osallisuuden määrittelyä	15
4.2	Kehitysvammaisten osallisuus ja itsemääräämisoikeus.....	16
4.3	Osallisuuden tukeminen toiminnallisten menetelmien avulla	17
4.3.1	Ympäristökasvatuksellinen näkökulma	18
4.3.2	Elämyspedagogiikka ja seikkailukasvatus.....	19
4.3.3	Sosiokulttuurinen innostaminen.....	21
4.3.4	Tunnekasvatus osaksi osallisuuden tukemiseen	21
5	KEHITTÄMISTEHTÄVÄ JA NÄKÖKULMAVALINTA	23
6	KEHITTÄMISPROSESSIN TOTEUTUS.....	24
6.1	Tavoite	24
6.2	Minun vuoteni – projektin toteutus.....	25
6.1	Osallistuneen lapsen tausta	26
6.2	Minun vuoteni –projektin työsuunnitelma.....	27
6.2.1	Suunnitteluvaihe	28
6.2.2	Toteutusvaihe.....	29
6.2.3	Arviointi.....	32

7	TULOKSET JA POHDINTA	33
7.1	Osallisuus ja itsemääräämisoikeus	34
7.1.1	Osallistuneen lapsen kokemus projektista	35
7.1.2	Mielipiteen ilmaisu ja kuulluksi tuleminen.....	36
7.1.3	Luottamussuhde	36
7.2	Tulosten pohdinta ja prosessin onnistuminen.....	37
7.3	Kehittämisehdotukset	39
7.4	Oman oppimisen arviointi	40
	LÄHTEET	43

LIITTEET

- 1 Minun vuoteni – projektin yhteiset säännöt
- 2 Minun vuoteni – projektin menetelmät
- 3 Palautelomake
- 4 Haastattelulupa
- 5 Haastattelukysymykset

1 JOHDANTO

Joulukuussa Yle (Tornberg 2014) uutisoi ammatillisten perhekotien ahdingosta. Ahdinkoa tuottaa muun muassa se, että lastensuojelun sijaishuoltoa tarvitsevia lapsia sijoitetaan yhä vähemmän perhekoteihin. Uutisessa Ammatillisten Perhekotien liitto arvioi tämän johtuvan kuntien säästösyistä. Kilpailu tällä alalla on kovaa ja kunnat miettivät hyvin tarkkaan kilpailutuksien avulla, mihin he oman kuntansa lapsia sijoittavat.

Perhekoti Pikku-Pirtti Oy on pieni lastensuojeluyksikkö, jossa olen työskennellyt yhteisöpedagogiopintojeni aikana. Perhekodissa on yhteensä neljä sijoitettua lasta, joista jokainen on omalla tavallaan erilainen ja erityinen. Jokainen heistä on oma persoonallinen yksilönsä ja jokaisella heistä on jokin kehitysvamma tai kehitysviive.

Kehitysvammaisuus on noussut tämän vuoden aikana Suomessa yleiseen keskusteluun ja ajankohtaiseksi ilmiöksi muun muassa Pertti Kurikan Nimipäivät – yhtyeen sekä Sisujengi -urheilujoukkueen ansiosta. Kansankielisesti lyhennetty PKN voitti Ylen järjestämän Uuden Musiikin Kilpailun, jonka vuoksi yhtye pääsi edustamaan Suomea kevään 2015 Euroviisuihin. Punkkia soittava yhtye aiheutti keskustelua jo pelkällä musiikilla, mutta eniten huomiota herätti maailmanlaajuisesti se, että kaikki bändin jäsenet ovat kehitysvammaisia. Sisujengi oli Ylen esittämä ohjelmasarja, jossa seurattiin viiden nuoren matkaa kehitysvammaisten Special Olympics – kisoihin. Kisat järjestettiin Los Angelesissa kesällä 2015 ja niihin osallistui Suomesta yli 90 urheilijaa. Suomalaisten menestys kisoissa oli äärimmäisen kova, sillä mitaleja Suomeen saatiin yhteensä 48 kappaletta.

Kehitysvammaisten asiat ovat nousseet muutenkin enemmän esille tämän vuoden aikana. Helsingin Sanomat uutisoivat keväällä 2015, että Suomi oli vihdoinkin eduskunnan täysistunnossa hyväksynyt YK:n vammaisten oikeuksien yleissopimuksen vahvistamisesta. Kyseisen sopimuksen tarkoituksena on taata vammaisille samanlaiset oikeudet yhteiskunnalliseen osallistumiseen kuin muillekin. Kahdeksan vuotta sitten Suomi allekirjoitti kyseisen YK:n sopimuksen, mutta sen voimaansaattaminen on vienyt monta vuotta. Tämä on johtunut siitä, että Suomen itsemääräämisoikeuslaki on ollut esteenä. Laki ei ole ollut YK:n sopimuksen edellyttämällä tasolla muun muassa kehitysvammaisten oikeuksien kohdalta. (Suni 2015.)

Opinnäytetyöni tarkoituksena on kehittää Perhekoti Pikku-Pirtille kehitysvammaisten lasten hyvinvointia ja kasvua tukeva toimintamalli. Sen tavoitteena on pyrkiä parantamaan kehitysvammaisten lasten itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta perhekodilla sekä kannustamaan heitä tekemään omia valintoja. Tämä siksi, että perhekodin lapset oppisivat kertomaan, mitä he itse oikeasti haluavat tehdä ja mitkä asiat heitä aidosti kiinnostaa.

Opinnäytetyön kautta luon perhekodille eräänlaisen Minun vuoteni – menetelmän, joka edellä mainittujen tavoitteiden lisäksi tukee kehitysvammaisen lapsen hyvinvointia ja kehitystä. ”Minun vuoteni” tulee olemaan luonteeltaan projektityö. Kyseistä projektia voidaan hyödyntää esimerkiksi lasten kotouttamisessa ja jälkihuollossa. Työn toteutusmenetelminä on käytetty muun muassa havainnointia, keskustelua ja yhdessä tekemistä. Opinnäytetyöni sujuvuutta ja tavoitteeseen pääsyä arvioin muun muassa niin sanotun kenttäpäiväkirjan sekä kerättyjen palautteiden avulla.

2 PERHEKOTI LASTENSUOJELUSSA

Yksityisen perheen kotia, jossa annetaan perhehoitoa, kutsutaan perhekodiksi. Sosiaalihuoltolain 3. luvun 26 §:n mukaan perhekodin tulee terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan olla siellä annettavalle hoidolle sopiva. Perhekodissa voidaan hoitaa samanaikaisesti enintään neljää henkilöä, sekä mukaan lukien hoitajan kanssa samassa taloudessa asuvat omat alle kouluikäiset lapset ja muut erityistä hoitoa tai huolenpitoa vaativat henkilöt. Jos kyse on hoidon antamisesta sisaruksille tai saman perheen jäsenille, voidaan enimmäismääristä poiketa. Kuitenkin jos perhekodissa annettavasta hoidosta vastaa vähintään kaksi hoitopaikassa asuvaa henkilöä, joista ainakin toisella on sopiva ammatillinen koulutus sekä riittävä kokemus hoito- ja kasvatustehtävistä, perhekodissa voidaan samanaikaisesti hoitaa enintään seitsemää henkilöä. (Sosiaalihuoltolaki 3.4.1992/311, Perhehoitajalaki 8.4.2011/317)

Jari Ketola (2008, 19) määrittelee artikkelissaan ammatillisen perhekodin sellaiseksi, joka solmii sijoittavan kunnan kanssa ostopalvelusopimuksen. Ammatillinen perhekoti tarvitsee toiminnalleen toimiluvan aluehallintovirastolta (Terveysden ja hyvinvoinnin

laitos 2015a). Usein perhekodissa työskentelee perhekodin vanhempien lisäksi myös muita ulkopuolisia työntekijöitä (Ketola 2008, 19).

Lastensuojelun sijaishuollossa perhehoidosta tuli vuoden 2012 alusta lähtien ensisijainen hoitomuoto. Perhehoidossa ulkopuolista henkilöä hoidetaan perheessä perheenjäsenenä. Lasten ja nuorten kanssa työskennellessä perhehoitoa antavat sijaisvanhemmat tai sijaisperhe. (Hakkarainen, Kuukkanen & Piispanen 2013, 4.) Sosiaalitoimen huostaan ottamat lapset ja nuoret luovat suurimman ryhmän, jotka ovat sijoitettuina perhehoitoon. Yleensä sijoitetut lapset ovat hyvin eri-ikäisiä, vauvasta teini-ikäiseen, ja useimmiten heidän sijoitus kestää aikuisikään saakka. (Ketola 2008, 20.)

Sosiaalihuoltolain 3. luvun 25 §:n mukaan perhehoidolla tarkoitetaan henkilön hoidon, kasvatuksen tai muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä hänen oman kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa. Perhehoidon tavoitteena on samaisen lain mukaan antaa henkilölle perheenomaista hoitoa, edistää perhehoidossa olevan henkilön perusturvallisuutta ja sosiaalista kehitystä sekä antaa mahdollisuus läheisiin ihmissuhteisiin. (Sosiaalihuoltolaki 3.4.1992/311.)

2.1 Perhekoti Pikku-Pirtti Oy

Perhekoti Pikku-Pirtti Oy on vuonna 2002 perustettu ammatillinen perhekoti. Se on nelipaikkainen pienyksikkö, jonka vanhempina toimivat Anja ja Timo Huttunen. Heidän lisäksi arjen pyörittämisessä mukana on minun lisäksi toinen yhteisöpedagogi. Toiminta lastensuojeluyksikössä on alkanut 2002, joten kyseessä on pitkäaikainen ja hyvämaineinen yritys.

Perhekoti Pikku-Pirtin perustehtävänä on hoitaa kuntien huostaan ottamia ja pitkäaikaista perhehoitoa tarvitsevia lapsia ja nuoria. Perhekodin tavoitteenaan on tukea ja edistää lapsen kehitystä ja kasvamista henkisesti tasapainoiseksi aikuiseksi. Sijoitukseksi on perhekodissa suunniteltu 7-12 vuotta, poikkeuksena sisarukset, jotka voivat olla pitempään. (Huttunen 2014.)

”Aito välittäminen ja kumppanuuden sekä osallisuuden kokemus syntyvät kiireettömästä läsnäolosta, pysähtymisestä ja kosketuksesta” (Helminen 2006, 206). Perhekodin tärkeimmät arvot linkittyvät hyvin pitkälti Helmisen sanontaa. Pikku-Pirtin kasva-

tuksessa olevat arvot ovat lapsikeskeisyys ja lapsen kunnioittaminen sekä kodinomaisuus. Lisäksi muita tärkeitä arvoja ovat aito välittäminen, sitoutuminen, vastuunottaminen sekä toiminnan jatkuvuus. (Huttunen 2014.)

Perhekodin lapset ovat iältään 10–17-vuotiaita ja heillä jokaisella on diagnosoituna jokin kehitysvamma tai kehitysviive. Nämä diagnoosit lisäävät monenlaisia haasteita ihan tavalliseenkin arkeen. Koska perhekodin lapset ovat vaativia erityislapsia, toiminnan kehittäminen ja lasten hyvinvointi on ensiarvoisen tärkeää.

2.2 Uusi perhe, suuri muutos

Uuteen perheeseen tuleminen on aina lapselle suuri muutos. Maria Kuukkanen on pohjustanut tekstissään Kehitysvammaliiton erityisasiantuntijan Heikki Seppälän ajatuksiin, sillä Seppälän mukaan kehitysvammaisten lasten vaikeudet ymmärtämisessä, oppimisessa ja kommunikoinnissa vaikeuttavat lasten kykyä käsitellä elämässä tapahtuvia muutoksia. Tämä tarkoittaa sitä, että kehitysvammaisilla lapsilla menee paljon enemmän aikaa tapahtumien tai muutosten käsittelyyn kuin muilla lapsilla. Elämänmuutokseen liittyviin tunteisiin ja kokemuksiin saatetaan päästä käsiksi ajan mittaan, jopa useampien kuukausien kuluttua. Perhekodin vanhempien antama tuki muutosten käsittelyssä on tärkeää. (Kuukkanen 2008, 72.)

Kehitysvammaisen lapsen tottuminen uuteen perheeseen ja elämäntilanteeseen vie aikaa. Kaikki tutustuminen tapahtuu konkreettisten arkisten asioiden kautta. Lapsen sopeutumista ja turvallisuuden tunteen lisääntymistä parantavat toistuvat rutiinit. Näitä tavallisia, toistuvia päivittäisiä arjen toimia opetellaan yhdessä ja niitä tuetaan tarvittaessa erilaisilla kommunikoinnin välineillä. (Kuukkanen 2008, 73.) Perhekoti Pikku-Pirtillä on esimerkiksi ollut käytössä tukiviittomia ja pic-kuvia kommunikoinnin tukemisessa.

2.3 Perhekotilasten hyvinvointi

Lapsen hyvinvoinnista on säädetty muun muassa lastensuojelulaissa 1. luvussa 2. §:ssä niin, että lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Heidän tulee turvata lapselle tasapainoinen hyvinvointi ja kehitys. Viranomaisten, joiden kanssa lapsi ja perhe tekevät yhteistyötä, on tuettava vanhempia

ja huoltajia kasvatustehtävässä. Viranomaisten on pyrittävä tarjoamaan riittävän varhain apua sekä tarvittaessa ohjata lapsi ja perhe lastensuojelun piiriin. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.)

Perhehoitoliitto ry:n julkaisussa kerrotaan, että perhehoitoon sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointia tukee muun muassa hyvin toteutettu sijoitusprosessi, biologisten vanhempien ja sijoitusvanhempien hyvät välit sekä yhteydenpito. Myös lapsen ja nuoren omalla sosiaalityöntekijällä on merkitystä, sillä avoin keskustelu, aito kiinnostus ja hyvä vuorovaikutus tukevat lapsen hyvinvointia sijoituksessa. (Hakkarainen ym. 2013, 31.)

Lapsen ja nuoren hyvinvointia tukee kaikista eniten aikuisen aito ja todellinen läsnäolo. Kun aikuinen on aidosti läsnä, lapsi tai nuori ymmärtää aikuisen olevan tosissaan. Yhteiset keskustelut ja tekeminen sekä läsnäolon kokemukset tarjoavat lapselle tai nuorelle mahdollisuuden minän rakentamiselle sekä itsetuntemuksen vahvistamiselle. Läsnäolon kokemuksen mahdollistavana tekijänä toimii ilmapiiri, joka on turvallinen ja avoin sekä kunnioittava ja hyväksyvä. Tällainen ilmapiiri herättävät niin lapsessa tai nuorella kuin aikuisessakin luottamusta. (Helminen 2006, 205.)

Koulumaailmassa lapsella ja nuorella on subjektiivinen oikeus esimerkiksi kouluavustajaan sekä koulupsykologin ja –kuraattorin palveluihin, sillä koulun sujuminen toimii mielenterveyttä suojaavana tekijänä. Perhehoitoon sijoitetun lapsen ja nuoren hyvinvointia tukevat tietenkin myös mielekkäät harrastukset, onnistumisen kokemukset, hyväksytyksi tuleminen ja osallisuus sekä kuuleminen häntä koskevissa asioissa. (Hakkarainen ym. 2013, 31.)

Itsenäistyvän nuoren hyvinvointia tukee edellä mainittujen asioiden lisäksi riittävän ajoissa ja hyvin tehty jälkihuoltosuunnitelma (Hakkarainen ym. 2013, 31). Lastensuojelulain mukaan itsenäistyvällä nuorella on oikeus jälkihuoltoon ja sosiaalihuollosta vastaavan toimen on järjestettävä lapselle tai nuorelle sitä. Lisäksi nuorelle on tehtävä suunnitelma ja annettava tietoa tukitoimista sekä palveluista jälkihuollon päättymisen jälkeen (Lastensuojelulaki 75–76 § 13.4.2007/417). Jälkihuoltosuunnitelmaan merkitään tiedot muun muassa nuoren asumisen, opiskelun, työelämän, harrastuksien sekä tarvittavan tuen ja palvelujen osalta. Nuoren itsenäistymistä tukee myös läheiset ihmissuhteet sekä mahdollinen tukihenkilö. Itsenäistyvän nuoren hyvinvointia lisäävät

tietoisuus omasta taloudesta ja taloudellisesta tuesta, kuten omista tuloista, käyttövaroista ja opintotuesta. Nämä edellä mainitut asiat kirjataan ylös itsenäistymisvarojen käyttämisestä tehtyyn käyttösuunnitelmaan. (Hakkarainen ym. 2013, 31.)

3 KEHITYSVAMMAISUUS

Kehitysvamma on ymmärtämis- ja käsityskyvyn alueella oleva vamma (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2015). Vammaisella henkilöllä on sellaisia pitkäaikaisia tai pysyviä toimintarajoitteita, jotka vaikeuttavat tavanomaisista arjen toiminnoista suoriutumista omassa elinympäristössään (Malm, Matero, Repo & Talvela 2006, 9). Kehitysvammaisuus ilmenee henkilöllä ennen 18 vuoden ikää. Suomessa arvioidaan olevan noin 40 000 kehitysvammaista ihmistä. (Vehmanen & Vesa 2012, 7-11.)

Kehitysvammaisuus voi johtua monista eri tekijöistä, kuten esimerkiksi perintötekijöistä, tapaturmista, sairauksista tai kaikkien näiden yhteisvaikutuksesta. Vamma on voinut syntyä henkilölle jo ennen syntymää, synnytyksen aikana tapahtuneista vaurioista tai esimerkiksi lapsuusiän tapaturmista ja sairauksista. Joka kolmannessa tapauksessa kehitysvamman syy jää kokonaan selvittämättä. (Vehmanen & Vesa 2012, 11.)

Yleisimmät kehitysvammat ovat kromosomipoikkeavuuksia, kuten Downin syndrooma tai Fragile-X-oireyhtymä, mutta erilaisia kehitysvammadiagnooseja on olemassa jopa satoja. Kehitysvammaan voi myös liittyä myös muita sairauksia tai vammoja, kuten esimerkiksi autismia tai puhevammaa. Vamman vaikeus vaihtelee lievästä erittäin vaikeaan. Lievässä kehitysvammassa henkilö pystyy toimimaan hyvin itsenäisesti, mutta kaikkein vaikeimmassa kehitysvammassa henkilö tarvitsee paljon tukea päivittäisiin toimintoihin. (Vehmanen & Vesa 2012, 11, 14.)

3.1 Vammaisten asema, hyvinvointi ja syrjäytyminen yhteiskunnassa

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes) julkaisemassa raportissa tutkittiin kehitysvammaisten hyvinvointia ja asemaa. Tutkimustiedon mukaan yhteiskunnassamme on vammaisten hyvinvoinnissa ja asemassa tapahtunut hieman edistystä, mutta silti kehitysvammaisten yhdenvertaisuus ei toteudu kaikilla elämäntilanteilla. Vammaisen henkilö kohtaa edelleen esteitä, mitkä vievät mahdollisuuksia

nauttia elämästä ja tuottaa tämän takia syrjäytymistä yhteiskunnasta. Muiden ihmisten ja yhteiskunnan taholta vammaiset kohtaavat edelleen ennakkoluuloja ja kielteistä suhtautumista. (Haarni 2006, 4.)

Kehitysvammaisilla lapsilla on myös suuri uhka tulevaisuudessa syrjäytymiselle yhteiskunnassa esimerkiksi koulutus- ja työmarkkinoilla. Savon Sanomien artikkeliin (Karhunen & Matikainen 2014) haastatellun kasvatustieteen tohtorin Simo Vehmaksen mukaan Suomessa vammaisten koulutus- ja työttömyysaste on muihin länsimaihin verrattuna huomattavasti alhaisempi. Vammaisille henkilöille järjestetään niin sanotusti suojatyöpaikkoja, joita ei verrata oikeaan työhön (Karhunen & Matikainen 2014). Yhteiskunnassamme ihmisiä luokitellaan hyvin helposti veronmaksukyvyyn mukaan. Kehitysvammaisen henkilön syrjäytymisen ehkäisyä on turhaa sovittaa yhteiskuntamme normeihin, vaan tärkeintä olisi tehtävä muutoksia ihmisten asenteisiin vammaisia kohtaan. Esimerkiksi monet työnantajat eivät halua palkata vammaisia henkilöitä töihin ennakkoluulojensa ja tietämättömyytensä sekä talousajattelun ja tehokkuusvaatimusten vuoksi. (Eriksson 2008, 172.)

Tämän lisäksi mielestäni nykyaikana on selvästi vieläkin nähtävissä niin sanotusti sosiaalista syrjintää ja leimaamista. Sosiaalista syrjintää, eli eristämistä, ovat muun muassa puheenvuorojen antamatta jättäminen, toisen kuuntelemattomuus, mielipiteiden ilmaisun estäminen ja epäasiallinen kohtelu sekä huomioiminen (Työterveyslaitos 2014). Sosiaalista leimaamiseen yhdistetään muun muassa syyllisyyttä, moraalista heikkoutta sekä huononmuuden tunteita. Sosiaalinen leima, eli stigma, ilmenee muun muassa yksilön omina kokemuksina, pelkoina sekä häpeänä. Häpeän tunteita aiheuttavat erityisesti sellaiset taudit ja sairaudet, joita muu yhteisö pitää halveksuttavana tai muita alempana. Esimerkiksi kehitysvammaisen henkilön käytöstä muut yhteisön jäsenet voivat pitää vaikeana ymmärtää, outona ja pelottavana. Kehitysvammaisen henkilön käytöstä ymmärtämätön henkilö usein leimaa sekä eristää toisen muun yhteisön ulkopuolelle. (Kaltiala-Heino, Poutanen & Välimäki 2001.)

Studio55:n nettiartikkelissa (Atu 2012) Kehitysvammaliiton viestintäpäällikkö Anneli Puhakka kertoo, että kehitysvammaisten syrjintä voi olla erilaista eri elämänvaiheissa: koulussa kiusaamista, syrjintää palveluista sekä työelämässä. Puhakka kertoo artikkelissa, että syrjintää tapahtuu muun muassa yhteiskunnan, palveluiden kuin muiden ihmistenkin toimesta. Kehitysvammaisen joutuu usein tyytymään vähempään kuin

pitäisi. (Atu 2012.) Kun vammaisen henkilö kohtaa joka päivä muiden ihmisten syrjintää, aiheuttaa se pidemmällä aikavälillä vammaisen henkilön syrjäytymistä yhteiskunnan arjesta (Haarni 2006, 10).

3.2 Kehitysvammaisuus perhekodeissa

Kehitysvammaisia lapsia ja aikuisia on perhehoidossa yhteensä reilu 2000, joista yli puolet on pitkäaikaisessa perhehoidossa. Kun kehitysvammaisen lapsi tai nuori sijoitetaan perhehoitoon, on taustalla usein lastensuojelulliset syyt tai kehitysvammahuollon palvelut. Kehitysvammaisen lapsen lastensuojelun tarpeen ja mahdollisen sijoituksen taustalla voi olla esimerkiksi vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat sekä perheväkivalta. Näiden lisäksi vanhempien oma kehitysvammaisuus tai niin sanottu heikkolahjakuus, jotka voivat aiheuttaa vaikeuksia lapsen hoidossa ja kasvatuksessa, voivat luoda tarpeen lastensuojelulle. (Kuukkanen 2008, 64–65.)

Marju Turusen ja Maria Lindbladin opinnäytetyössä (2007, 3) tutkittiin kehitysvammahuollon ja lastensuojelun työntekijöiden näkemyksiä yhteistyöstä ja sen toteutumisesta. Samaisessa tutkimuksessa selvitettiin myös miten työntekijät näkevät kehitysvammaisen lapsen aseman lastensuojelussa tänä päivänä. Tutkimustulosten mukaan kehitysvammaisen lapsen asemaan lastensuojelussa suhtauduttiin ristiriitaisesti. Myönteistä oli kuitenkin huomata, että nykyaikana kehitysvammaisen lapsi nähdään lapsena, eikä pelkästään vammaisena.

Tutkimuksessa selvisi, että kehitysvammaisen lapsen lastensuojelun tarvetta ei osata ottaa esille riittävän varhain. Kritiikkiä tuli myös yhteisten käytäntöjen ja toimintamallien puutteesta lastensuojelun ja kehitysvammahuollon työntekijöiden välillä. Tämän lisäksi lakien tuntemus tuntui olevan kaikilla epäselvyyksiä. Yhteistyön tärkeys korostui tässä asiassa suuresti, sillä olisi tärkeää tietää palveluiden ja tukien suhteen käytetäänkö lastensuojelulakia vai kehitysvammalakia näiden myöntämisen perusteena. (Turunen & Lindblad 2007, 3, 46–54.)

Kuukkanen (2008) mainitsee tekstissään, että kehitysvammaisuus ja lastensuojelu kohtaavat usein sikiöaikana päihteille altistuneiden lasten lastensuojelutarpeen takia. Päihteistä alkoholi on suurin yksittäinen kehitysvammaisuutta aiheuttava tekijä ras-

kauden aikana. (Kuukkanen 2008, 65.) Näin on myös Perhekoti Pikku-Pirtin lasten kohdalla, sillä yksi heistä on altistunut alkoholille sikiöaikana.

Kehitysvammaisen lapsen kasvun ja kehityksen tukemisen tavoitteena on kokonaisvaltainen persoonallisuuden kehittyminen. Elämänhallintaa kehitetään sillä, että lapselle annetaan riittävän haastavia omaan yrittämiseen pyrkiviä tehtäviä. Samalla lasta tuetaan ja kannustetaan itsenäisyyteen. Tämä tarkoittaa sitä, että ei tehdä kaikkia asioita lapsen puolesta. Kehitysvammaiselle lapselle tulee tarjota samalla tavalla kuin ”normaalille” lapselle onnistumisen kokemuksia, mitkä tukevat lapsen kasvua ja kehitystä. (Malm ym. 2006, 177.)

Kehitysvammaisuus tuo monia haasteita perhekodissa, sillä lasten vammat ovat moninaisia. Lapsilla on muun muassa ongelmia puhumisen ja liikkumisen kanssa, mutta ongelmat liittyvät myös aistitoimintoihin, kuten kuuloon ja näköön. Lisäksi sieltä pysyy huomaamaan esimerkiksi mielenterveyden häiriöitä. Kehitysvammaisille lapsille ominaista onkin emotionaalinen haavoittuvuus sekä muutosten heikko sietämiskyky, mitkä voivat johtaa ristiriitoihin ympäristön kanssa. (Malm ym. 2006, 195.) Tässä suhteessa Pikku-Pirtin lapset tarvitsevat paljon ohjausta, valvontaa ja apua päivittäisissä asioissa, mutta tutut rutiinit, säännöt ja selkeä ohjaaminen helpottavat arkea.

3.3 Rutiinien tärkeys kehitysvammaisen lapsen arjessa

Perhekoti Pikku-Pirtissä lapsilla on hyvin tarkka struktuuri sekä selvät rutiinit. Perhekodin vanhemmat, työntekijät ja lapset muodostavat arjen yhteisten sääntöjen ja säännöksien kautta. Arkielämän aikana opetellaan elämäntaitoja, arjen hallintaa ja sen hallittavaksi tekemiseen. Sovitut säännöt muokkaavat elämää ja tekevät siihen helposti omaksuttavia rutiineja, jotka heijastuvat arjen elämäntähtäntöön. (Eriksson 2008, 169.)

Samanaista päiväjärjestystä noudatetaan perhekodissa pääsääntöisesti joka päivä ja lapset tietävät hyvin tarkasti mitä tapahtuu ja milloinkin. Tämä helpottaa niin lasten kuin aikuistenkin arjen sujumista. Selkeä päiväohjelma ja tutut rutiinit luovat turvallisuuden tunnetta. Nämä toisaalta luovat myös haasteita perhekodille, sillä pienikin muutos rutiineista, niin lasten ”senssit menevät sekaisin”, eivätkä he pysty toimimaan normaalisti.

3.4 Perhekoti Pikku-Pirtin lasten erityisyys

Perhekodin lapsien kehitysvammaisuus määrittyy pitkälti lievään ja vaikeaan älylliseen kehitysvammaisuuteen. Muutamalla lapsella on synnynnäisiä kromosomipoikkeavuuksia ja yhdeltä löytyy FASD-diagnoosi. Yhden lapsen kohdalla on lisäksi noussut epäily Aspergerin oireyhtymästä, mutta tätä ei ole hänellä vielä diagnosoitu. Näiden lisäksi lapsilta löytyy erilaisia mielenterveysongelmia, jotka hyvin pitkälti linkittyvät kehitysvammaisuuteen tai –viiveeseen.

Koska opinnäytetyöni suuntautuu koko Perhekoti Pikku-Pirtin yhteisöön, näen tarpeelliseksi esitellä lyhyesti kaikki lapsiin liittyvät kehitysvammat ja oireyhtymät. Tämä siksi, että opinnäytetyöni toteutusmenetelmää, Minun vuoteni –projektia, tullaan hyödyntämään jokaisella lapsella heidän ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti.

3.4.1 Älyllinen kehitysvammaisuus

Maailman terveysjärjestön, WHO:n tautiluokituksen mukaan älyllisellä kehitysvammaisuudella tarkoitetaan sitä, että henkilöllä on estynyt tai epätäydellinen henkisen suorituskyvyn kehittyminen. Toisin sanoen, älylliseen kehitysvammaisuuteen kuuluu älyllisten toimintojen vajavuutta. Kehityksen puutteita ilmenee usein kielellisissä, motorisissa, sosiaalisissa ja kognitiivisissa taidoissa. (Kaski 2012, 16.)

Älyllinen kehitysvammaisuus on usein luokiteltu neljään eri tasoon: lievä, keskivaikea, vaikea ja syvä. Tämän luokittelun apuna on käytetty älykkyysosamäärää, ÄO:ta. Tätä ei kuitenkaan yksin käytetä diagnoosin perusteena, sillä WHO:n tautiluokituksen mukaan älyllisen kehitysvammaisuuden asteen luokittelussa pitää ottaa huomioon henkilön senhetkinen toimintakyky. Luokittelulla kuvataan ihmisen terveydentilaa ja siihen liittyviä asioita sekä ilmiöitä, eikä ihmistä itseään luokitella. (Kaski 2012, 17–18.)

Luokituksen mukaan älyllisesti kehitysvammaisia ovat ne henkilöt, joiden ÄO on alle 70, mutta selvää rajanvetoa ei ole (Kaski 2012, 18). Seuraavat määreet älylliselle kehitysvammaisuudelle ovat WHO:n mukaan:

<i>Älyllisen kehitysvammaisuuden aste</i>	<i>Älykkyydosamäärä</i>	<i>Älykkyyssikä (v)</i>
Lievä	50-69	9-11
Keskivaikea	35-49	6-8
Vaikea	20-34	3-5
Syvä	alle 20	0-2

TAULUKKO 1. Älyllinen kehitysvammaisuus WHO:n mukaan (Kaski 2012, 18.)

Kaski (2012, 18) on maininnut, että näiden lisäksi älyllisen kehitysvamman vaikeusastetta määriteltessä mukaan huomioidaan mahdolliset käyttäytymisen häiriöt. Nämä häiriöt jaetaan vielä kolmeen eri tasoon: normaalista käyttäytymisestä poikkeavaan, huomioitavaan ja hoitoa vaativaan käyttäytymiseen.

Perhekodin kahdella lapsella on älyllisesti lievä kehitysvamma. Tämä tarkoittaa sitä, että se aiheuttaa pääsääntöisesti vain oppimisvaikeuksia koulussa ja he saavatkin siellä erityisopetusta sekä avustajanpalvelut. Lapset kuitenkin tarvitsevat apua, ohjeistusta ja valvontaa päivittäisissä toiminnoissaan, vaikka kykenevätkin osittain itsenäiseen toimintaan. Yhdellä perhekodin lapsista on vaikea älyllinen kehitysvammaisuus, jonka takia lapsi tarvitsee jatkuvaa tukea ja ohjausta. Esimerkiksi kotona päivittäiset askareet, kuten vaatteiden vaihtaminen ja peseytyminen, tarvitsevat tukitoimia. Koulussa hänellä on henkilökohtainen avustaja, jota ilman koulussa oleminen ei onnistuisi.

3.4.2 Kromosomipoikkeavuudet

Perhekodin muutamalla lapsella on diagnosoituna kromosomipoikkeavuus. Tämän takia käyn lyhyesti läpi ihmisen DNA:n muodostumisen, jotta ymmärtäisimme poikkeavuuksien syntymisen. Esittelen kromosomipoikkeavuuksista vain ne, jotka koskevat perhekoti Pikku-Pirttiä.

Ihmisen DNA muodostuu 22 kromosomiparista ja lisäksi sukupuolen määrittävistä, X ja Y, kromosomeista. Naisen DNA muodostuu 46 kromosomista ja kahdesta X-kromosomista. Miehen sukupuoli muodostuu taasen 46 kromosomista ja yhdestä X- ja yhdestä Y-kromosomista. Saamme siis molemmilta vanhemmiltamme X- ja Y-

kromosomin lisäksi 22 autosomia, jotka munasolun hedelmöityessä muodostavat geeniparin. (Kaski 2012, 42.)

Kromosomimuutokset johtuvat siitä, että solunjakautumisen yhteydessä kromosomit eivät jakaannu tasan. Trisomiasta puhutaan, kun joihinkin soluihin tulee ylimääräinen kromosomi, eli solussa on tällöin 47 kromosomia (Searle & Hultén 2005, 31). Kromosomipoikkeavuus voi syntyä sukusolujen kypsymisjakautumisvaiheessa, hedelmöittyneen munasolun ensimmäisessä jakautumisessa tai myöhemmässä vaiheessa. Jos jakautuminen tapahtuu myöhemmin, ylimääräinen kromosomi on vain osassa soluista, puhutaan mosaikismista. Perhekodin lapsella on esimerkiksi juuri tämä 12. kromosomin kohdalla. Mosaikismissa kehitysvammaisuuden oireet ovat lievempiä kuin täydellisessä trisomiassa. (Kaski 2012, 47.)

Kun kromosomissa tapahtuu duplikaatio, eli kahdentuma, on sen jossain osassa kromosomia kaksikertainen määrä (Searle ym 2005, 35). Perhekoti onkin kohdannut tässä asiassa harvinaislaatuisen tapauksen, sillä eräällä heidän lapsistaan on hyvin harvinaislaatuinen duplikaatio 2. kromosomin alueella (Huttunen 2014). Tämä näkyy lapsessa muun muassa pienikasvuisuutena ja erilaisina motorisen ja kielellisen kehityksen häiriöinä, kuten puheen viivästymisenä ja ääntämisen vaikeutena sekä koordinaatiokyvyn puutteina. Lapsella on kromosomipoikkeavuuden takia myös käytöshäiriöitä ja aggressiivisuutta, mikä ilmenee muun muassa puremisena, nipistämisenä ja lyömisenä. (Unique 2009, 7-11.)

3.4.3 FASD

Kehitysvamma-alan verkkopalvelun nettisivustolla (2014) kerrotaan, että FASD, *fetal alcohol spectrum disorders*, kuvaa sikiöaikaisen alkoholi-altistuksen aiheuttamien vaurioiden kirjoa. Kirjainlyhenne toimii niin sanotusti kattokäsitteenä vaurioille, sillä FASD sisältää neljä eri diagnoosia: FAS, *fetal alcohol syndrome*, eli sikiön alkoholioireyhtymä, PFAS, *partial fetal alcohol syndrome*, on lievempi sikiön alkoholioireyhtymä, ARND, *alcohol related neurobehavioral disorder*, eli alkoholi-altistuksesta johtuva keskushermoston vaurio, ARBD, *alcohol related birth defect*, eli alkoholista johtuva epämuodostuma. Näistä kuvaan seuraavaksi ainoastaan FASin, koska muita alkoholille altistumisen diagnooseja ei ilmene Perhekoti Pikku-Pirtissä.

FAS- eli fetaalialkoholioireyhtymä näkyy lapsessa muun muassa pienikasvuisuutena ja – pääsyytenä. Ulkonäössä huomattavia tyypillisiä piirteitä ovat muun muassa lyhyt luomirako, kapea ylähuuli sekä lyhyt nenän ja ylähuulen väli. Lisäksi lapsella voi olla keskushermoston toimintahäiriö. Näiden lisäksi lapsella voidaan todeta sydämen, virtsa- ja sukupuolielinten, luuston ja muidenkin elinten rakennevikoja. FAS-lapsista lievästi älyllisesti kehitysvammaisia on jopa 85 %. (Kaski 2012, 83–84.)

3.4.4 Mielenterveyshäiriöt

Mielenterveys- ja käyttäytymishäiriöitä esiintyy jopa 30–50 %:lla kehitysvammaisista. Kehitysvammaisilla yleisimpiä mielenterveyshäiriöitä ovat muun muassa käytöshäiriöt, autistiset häiriöt ja tarkkaavuushäiriöt sekä skitsofreniset häiriöt. Näiden lisäksi yleisiä ovat aggressiivisuus ja sen mukana tuoma itsensä vahingoittaminen sekä mieliala-, ahdistuneisuus ja sopesumishäiriöt. (Koskentausta 2006, 1927.) Perhekodin lapsilla edellä mainituista häiriöistä ilmenee muun muassa käytös-, sopeutumis- ja tarkkaavuushäiriöitä sekä psykoosiherkkyyttä, joka enteilee mahdollisesti tulevaisuudessa skitsofreniaa. Näiden lisäksi myös kaksisuuntainen mielialahäiriö kuuluu perhekodin lasten diagnoosilistaan.

Käytöshäiriöille ominaista ovat aggressiivisuus tai uhmakkuus ja epäsosiaalisuus. Tyypillisiä oireita käytöshäiriössä ovat muiden lasten kanssa tappeleminen tai kiusaaminen, raivokohtaukset, tottelemattomuus, ihmisiin tai eläimiin kohdistuva julmuus, toistuva valehteminen, varasteleminen ja omaisuuden tuhoaminen sekä tulipalojen sytyttäminen. (Koskentausta 2006, 1930.) Perhekodin arjessa edellä mainituista piirteistä näkyvät erityisesti uhmakkuus, valehteleminen ja omien tavaroiden tahallinen rikkominen. Kehitysvammaisilla lapsilla ja nuorilla käytöshäiriöt ja sen alaryhmään kuuluva uhmakkuushäiriö ovat hyvin tavallisia (Koskentausta 2006, 1930).

Kaksisuuntaisessa mielialahäiriössä maaniset ja depressiiviset jaksot vaihtelevat. Henkilön mieliala ja toimintakyky voi vaihdella aktiivisesta ja kohonneesta, masentuneeseen ja heikentyneeseen. Masennusjaksossa henkilön kognitiiviset toiminnot heikenevät, kun taas hypomaanisessa vaiheessa ihmisestä tulee vilkas, puhelias ja keskittymiskyky on heikko. Tässä vaiheessa ihmisen unen tarve vähenee reippaasti ja ihminen on rauhaton. Tästä tila voi yltyä maanisuudeksi ja pahimmillaan se voi muuttua psykoottiseksi. Kaksisuuntainen mielialahäiriö kestää usein koko elämän ja siihen altistaa

lapsuudessa huolenpidon vähäisyys sekä vaikeat traumaattiset kokemukset. (Heikkinen-Peltonen, Innamaa & Virta 2014, 128.)

Perhekodin kenelläkään lapsella ei ole diagnosoituna skitsofreniaa, mutta hyvin usein psykoosiherkkyys liitetään siihen. Heikkinen-Peltonen ym. (2014, 138) kertovat, että psykoosissa ihmisen todellisuudentaju on vääristynyt. Heidän mukaansa yleisimmät psykoositilat ovat lyhytaikaisia harhaluuloisuushäiriöitä tai ohimeneviä sekä akuutteja psykooseja, josta esimerkkinä päihdepsykoosi.

Heikkinen-Peltonen ym. (2014, 139) nimeävät maanis-depressiivisyyden, eli kaksisuuntaisen mielialahäiriön, myös psykoottiseksi häiriöksi. Psykoottisessa tilassa havaintokyky ja syvällinen ajattelu vääristyvät, sillä kyky ajatusten erottamiseen havainnoista häiriintyy. Psykoottisuus aiheuttaa voimakasta ahdistuneisuutta, stressiä, hämmennystä ja neuvottomuutta, sekä ihmisen tunnetilat muuttuvat. Psykoosin ennakkooireet voivat vaikeuttaa esimerkiksi opiskelu- tai työkykyä.

4 OSALLISUUS KEHITYSVAMMAISUUDESSA

Tämä osuus opinnäytetyöstäni käsittelee osallisuuden määritelmää, kehitysvammaisten osallisuutta yhteiskunnassa sekä heidän itsemääräämisoikeuttaan. Lisäksi tässä kappaleessa, luvussa 4.3, esittelen muutaman toiminnallisen menetelmän, joita voidaan käyttää apuna osallisuuden tukemisessa. Näitä menetelmiä tulen käyttämään osana tämän opinnäytetyön toiminnallisen osuuden toteutuksessa.

”Lapsella on oikeus tuntea läheisyyttä ja läsnäoloa, oikeus turvallisiin aikuissuhteisiin, oikeus olla osa vertaisryhmää ja saada ohjausta vertaisryhmässä toimimiseen sekä näiden myötä oikeus sosiaalisiin kokemuksiin: osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen (Helminen 2006, 204).” Helminen on tiivistänyt lauseeseensa monen monta Suomen lakia, jotka koskevat lapsien ja nuorten osallisuutta. Perustuslaissa, 6 § 3. momentissa, todetaan, että jokaisella lapsella on oikeus tasa-arvoiseen ja yksilölliseen kohteluun sekä heillä on oikeus vaikuttaa itseään koskevissa asioissa kehitystään vastaavasti. Nuorisolain 8 §:n mukaan nuorilla on mahdollisuus osallistua paikallisen nuorisotyön ja politiikan asioiden käsittelyyn sekä nuoria on kuultava heitä koskevissa päätöksissä. Kuntalaissa 27 §:ssä kuntalaisilla on mahdollisuus osallistua vaikuttamaan kunnan

toimintaan. Myös perusopetuslaissa 47 a § mainitaan oppilaiden osallisuudesta. Lain mukaan opetuksen järjestäjän tulee huolehtia, että oppilailla on mahdollisuus osallistua koulun toimintaan sekä kehittämiseen. Tämän lisäksi oppilailla on oikeus ilmaista mielipiteensä oppilaiden asemaan liittyvissä asioissa sekä koululla tulee olla oppilaista muodostettu oppilaskunta. Lastensuojelulaissa on myös määritelty, että lasten ja nuorten tarpeisiin ja toiveisiin on kiinnitettävä huomiota palveluita kehitettäessä sekä niitä järjestettäessä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2015b.)

Lasten ja nuorten osallisuudesta on määritelty myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa. Sen 12. artiklassa kerrotaan, että jos lapsi kykenee ilmaisemaan oman näkemysensä, tulee hänellä olla mahdollisuus ilmaista itseään ja mielipiteensä kaikissa häntä koskevissa asioissa. Mielipiteet tulee ottaa huomioon lapsen kehitys- ja ikätason mukaisesti. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2015b.)

4.1 Osallisuuden määrittelyä

Osallisuus koostuu oikeudesta saada itseään koskevista asioista tietoa sekä mahdollisuudesta ilmaista omia mielipiteitään niistä. Osallisuudessa on tärkeää päästä vaikuttamaan itseään koskeviin asioihin sekä osallistumaan toimintaan. Se on sekä yksilöllinen että yhteisöllinen elementti. Tämä tulee ilmi niin, että yksilö kokee olevansa arvokas osallistuessaan ja yhteisön tai yhteiskunnan on tarjottava mahdollisuus osallistumiseen. (Pajulammi 2014, 141.)

Jämsén ja Pyykkönen (2014, 9) käyttävät tekstissään osallisuuden kuvaamisessa apuna osallisuuden portaita. Heidän mukaansa osallisuus on monitasoinen tekemisen, tuntemisen ja kuulumisen kokonaisuus. Kirjoittajien mielestä osallisuudessa tärkeintä on luottamus, kuulluksi tuleminen sekä sitoutuminen.

Ensimmäisenä osallisuuden portaana on osallisuus omassa elämässä. Se koostuu ihmisen omasta voimaantumista, identiteetistä ja elämänhallintavalmiuksista. Tärkeintä on omakohtainen sitoutuminen, omaehtoinen toiminta ja vaikuttaminen itseään koskeviin asioihin sekä vastuun ottaminen seurauksista. Osallisuus ja sen kokemukset linkittyvät ihmisen omaan ihmiskäsitykseen sekä henkilökohtaiseen elämään. (Jämsén & Pyykkönen 2014, 9.)

Seuraavina portaina tulevat ympärillä olevien yhteisöjen osallisuus ja yhteiskunnassa tapahtuva osallisuus. Osallisuudessa on tärkeää kuulua johonkin: yhteisöön, yhteiskuntaan ja ympäristöön. Johonkin kuulumisesta syntyy yhteenkuuluvuuden, oikeudenmukaisuuden ja turvallisuuden tunteita. Näin ollen osallisuus on syrjäytymisen vastakohta. Yhteiskunnallisella tasolla osallisuus linkittyy demokratiaan ja päätöksentekoprosessiin osallistumiseen. (Jämsén & Pyykkönen 2014, 9.)

Helminen (2006, 204–205) mukaan yhteisöllisyys on jaettua osallisuutta. Hänen mukaansa osallisuus perustuu tasaveroiseen kumppanuuteen, yhteistyöhön, vuorovaikutukseen, oppimisen kokemuksiin sekä vaikutusmahdollisuuksiin. Tämä tulee esille esimerkiksi vuorovaikutus- ja yhteistyösuhteissa: jotta nämä suhteet rakentuisivat luottamukselliseksi ja turvalliseksi, edellyttää se keskinäistä kunnioitusta ja hyväksyntää. Kirjoittajan mukaan osallisuuteen liittyy ajatus, että yhteisen tekemisen, keskustelun ja havaintojen kautta syntyy erilaisia kokemuksia. Näiden kokemusten avulla voimme peilata omia käsityksiä, näkemyksiä ja tekoja ympäröivään maailmaan. Tämä taas tarjoaa mahdollisuuden muutokselle ja uuden oppimiselle sekä sitoo ihmisiä yhteen.

Jotta osallisuus olisi merkityksellistä, sen on tarjottava vertaisuutta. Vertaisuus tulee esille kun samanlaisessa tilanteessa olevat ihmiset voivat saada ryhmässä sosiaalista tukea sekä jakaa kokemuksiaan. Osallisuuden keskeinen tekijä, vastavuoroisuus ja vuorovaikutteisuus, mahdollistavat kokemusten jakamiselle, palautteen saamiselle ja uusien näkökulmien sekä toimintatapojen löytymiselle. (Helminen 2006, 204–205.)

4.2 Kehitysvammaisten osallisuus ja itsemääräämisoikeus

Yhteiskunnassamme niin sanotusti ”vammattomat normaalit” ihmiset ovat rakentaneet arkemme yksilön kyvykkyyden ja elämäntaitojen tai valinnan vapauksien varaan. Vammaisen henkilön arki kun ei aina pysty näiden kautta onnistumaan. Yhteiskunnassamme ei vielä oteta tarpeeksi hyvin huomioon kehitysvammaisten ihmisten tarpeita arjen sujuvuuden kannalta. (Eriksson 2008, 168.)

Vammaiselle henkilölle on tärkeää saada oma ääni kuuluviin. Tämä ei kuitenkaan hyvin usein toteudu, sillä usein vammaisen omaa ääntä edustaa joku läheinen ja rakas ihminen esimerkiksi perheenjäsen, joka tuntee vammaisen toimintatavat yhtä hyvin

kuin omansa. Myös palvelujärjestelmää tai muuta instituutiota edustava henkilö, esimerkiksi asumisyksikön ohjaaja tai sosiaalityöntekijä, saattaa edustaa vammaisen tahtoa. (Eriksson 2008, 168.) Tämän olen itsekin nähnyt monta kertaa työelämäni varrelta erilaisissa kehitysvammayksiköissä, niin perhekodissa kuin palvelutalossakin. Itsemääräämisoikeus voi toisen kohdalla toteutua täysin ja toisen kohdalla taas ei. Vammaiselta henkilöltä saatetaan evätä oikeuksia tai valinnan vapauksia, mutta myös niille saatetaan antaa mahdollisuuksia. (Eriksson 2008, 169.)

Erikssonin (2008, 172) mukaan vammaisille henkilöille pitäisi pystyä järjestämään enemmän mahdollisuuksia osallistua yhteisölliseen toimintaan. Tämä kuitenkin vaatii asennemuokkausta ja esteellisyyksien poistamista, mitkä pääosin perustuvat ihmisen oletukselle ”normaalista”. Kirjoittajan mukaan järjestötoiminta tarjoaa hyvät mahdollisuudet osallistua yhteisten asioiden ajamiseen. Tästä hyvänä esimerkkinä ovat kehitysvamma-alan järjestöt, joilla on paljon valtaa konkreettisten elinolosuhteiden muokkaisessa.

4.3 Osallisuuden tukeminen toiminnallisten menetelmien avulla

Opinnäytetyöni toiminnallisessa osuudessa tulen hyödyntämään ympäristökasvatuksellisia, elämyspedagogisia ja seikkailukasvatuksellisia piirteitä. Toiminnallisen osuuden yksi kannatteleva voima on sosiokulttuurinen innostaminen, joka tukee omaa ohjaajan rooliani: lapsen aidosti kohtaavana ja innostavana rinnalla kulkijana. Lisäksi olen pyrkinyt ottamaan toimintaani mukaan tunnekasvatuksen elementtejä, koska perhecodin kehitysvammaisilla lapsilla on paljon haasteita tunnepuolella. Näitä yhdistelemällä saamme mielenkiintoisen ja kehitysvammaista lasta osallistavan toiminnallisen menetelmän perhecodin arkeen kokeiltavaksi. Seuraavissa luvuissa kerron osallistavien menetelmien teoreettisen pohjan, jonka jälkeen analysoin niiden käyttöä ja tuloksia opinnäytetyöni luvussa 7.

Nyky-yhteiskunnassamme painotetaan hyvin paljon työelämää sekä palkkatyön merkitystä elämänlaadun mittaamisessa. Koska suurin osa vammaisista ihmisistä ei ole palkkatyössä, heidän arjessaan korostuu vapaa-aika sekä mielekäs tekeminen. Vammaisia kannustetaan osallistumaan erilaisiin harrastuksiin sekä virkistystapahtumiin, koska nämä antavat henkilöille mielihyvää sekä tunteen hauskaasta tekemisestä. Erilainen harrastustoiminta ja mielekkäät ajanviettotavat jäsentävät arkea ja muokkaavat

arjen rutiineja sekä tottumuksia. Esimerkiksi ulkoilu ja kävely, marjojen poimiminen, museoissa ja näyttelyissä käyminen sekä erilaiset järjestetyt tapahtumat ja retket tuottavat vammaisille mielihyvää ja antavat mahdollisuuden henkiseen virkistymiseen sekä sosiaaliseen vuorovaikutukseen. (Eriksson 2008, 77–78.)

4.3.1 Ympäristökasvatuksellinen näkökulma

Suomen ympäristökasvatuksen kestävässä kehityksessä on kolme erilaista ulottuvuutta: ekologinen, taloudellinen sekä sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus. Tässä opinäytetyössä aion hyödyntää sosiaalisen ja kulttuurisen kestävä kehityksen ulottuvuutta, jonka keskeisin periaate on siirtää hyvinvoinnin edellytyksiä sukupolvelta toiselle. Suuremmassa mittakaavassa sosiaalisen kestävyuden haasteina on vähentää työttömyyttä, syrjäytymistä ja sosiaalisten erojen kasvua. Sosiaalisen kestävyuden haasteet koskevat enemmän yksittäisiä valtioita tai kansainvälisiä yhteisöjä kuin yksilöä. Kulttuuriseen kestävyteen voidaan vaikuttaa yksilötasolla esimerkiksi arvostamalla kansanperinteitä, maisemaa ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaita elinympäristöjä ja rakennuksia. Tähän kuuluu myös yksilön mahdollisuus nauttia jokamiehen oikeuksista. (Cantell 2004, 24–25.)

Elämme sellaisessa yhteiskunnassa, joka on jatkuvasti liikkeessä ja joka tarjoaa valtavasti erilaisia virikkeitä. Arkielämässä saatamme unohtaa itsemme ja seurata vain muiden elämää. Valtavat määrät erilaisia virikkeitä tukahduttavat aidon elämän ja luonnon kohtaamisen sekä kokemisen. Ympäristökasvatuksella halutaan herätellä ihmisiä, jotta he osaisivat aukaista silmänsä ympäröivälle elämälle ja luonnolle. Luonto voi antaa meille voimakkaita ja merkityksellisiä kokemuksia. Luontoon on mahdollista muodostaa voimakas tunneside, joka auttaa luonnon arvostuksessa ja kunnioituksessa. Tähän perustuu myös kestävä kehityksen, energian ja materiaalien kulutuksen, huomioiminen. (Aula 2009, 204–206.)

Peuraniemen (2012, 2) tutkimuksen mukaan kehitysvammaisilla ihmisillä on halua ja tarvetta luonnossa toteutettaville aktiviteetteille, kuten kalastukselle, retkeilylle ja pi-hapeleille. Tutkimuksen mukaan kehitysvammaiset toivoivat muun muassa luonnossa järjestettyä ohjattua toimintaa ja erilaisia harrastusmahdollisuuksia. Luonnossa toimiminen toivat kehitysvammaisille myös positiivisia ja merkityksellisiä tunteita. (Peuraniemi 2012, 2.)

Kuinka sitten saada osallisuus mukaan ympäristökasvatukseen? Cantell (2004, 65) on viitannut tekstissään Sanna Koskisen osallistuvan ympäristökasvatuksen malliin, jossa korostetaan osallisuutta, voimaantumista ja ympäristökasvatuksen yhteiskunnallista ulottuvuutta. Lähtökohtana on, että oppiminen tapahtuu yhdessä toimimalla, omakohtaisilla kokemuksilla sekä niiden käsittelemisen eli reflektoinnin kautta. Osallistuvassa ympäristökasvatuksessa oppilas on aktiivinen uuden tiedon luoja ja opettaja on vain osallistuva kanssaoppija. Mallin keskeisenä tavoitteena on lisätä ihmisten ympäristövastuullisuutta.

Osallistuvan ympäristökasvatuksen mallissa käytetään yksilön tunteiden ja arvojen tukemisessa menetelminä muun muassa luontoretkiä, aistiharjoituksia, tarinoita ja sadutusta, eläinten havainnointia. Nämä lisäävät yksilöllä luonnon kunnioittamista, yhteenkuuluvuuden sekä myötätunnon kokemuksia. Samalla käsitys itsestä osana luontoa ja ymmärrys siitä, kuinka luonto toimii, kasvaa. Yksilölle mielekkäät ja vaikuttavat osallistumiskokemukset luovat yhteisöllisyyden tunteita. Luontoretket kartuttavat myös luonnossa liikkumisen taitoja. (Cantell 2004, 66–67.)

4.3.2 Elämyspedagogiikka ja seikkailukasvatus

Oppiminen kuvataan elämyspedagogiikassa jatkuvaksi prosessiksi. Oppiminen perustuu erilaisiin kokemuksiin ja elämyksiin, joita analysoidaan reflektoinnin, eli jälleen käsittelyn kautta. (Karppinen & Latomaa 2007, 12–13.) Seikkailukasvatuksen kautta tapahtuvaan oppimisprosessiin kuuluu osallistuminen itse kokemukseen, sen reflektointi ja käsitteellistäminen sekä tämän jälkeen opitun asian soveltaminen käytäntöön. Tärkeää on huomioida ne kasvun prosessit, mitkä tukevat muun muassa yhteiskunnallista hyvinvointia, elämänhallintaa, toimintakykyä ja osallisuutta sekä aktiivista kansalaisuutta. (Suomen Nuorisokeskusyhdistys 2015.) Reflektoinnin tärkeyttä korostaa myös Peuraniemi (2012, 47) tutkimuksessaan, jonka mukaan kehitysvammaisia voidaan luontoelementtien avulla ja reflektoinnin kautta ohjata ymmärtämään muun muassa elämän kiertokulkua sekä syy-seuraus-suhteita.

Elämysten kokeminen on kuitenkin hyvin yksilöllistä ja se riippuu täysin tilanteesta, toiminnan kohteesta ja tavoitteesta. Elämyksiä voidaan kokea mielen sisäisenä tapahtumana tai arkipäiväisessä ympäristössä ilman jännitystä tai konkreettista toimintaa.

(Karppinen & Latomaa 2007, 12–13.) Elämyspedagogiikan pohja rakennetaan yksilön omaan elämäntilanteeseen, eikä uusien tilanteiden ja virikkeiden luomiseen. Sillä pyritään rohkaisemaan yksilöä kokemiseen sekä iloa tuntea itse. Kasvattajan tai ohjaajan on tuettava yksilöä huomaamaan elämässään merkittäviä kokemuksia, eikä vain eläen puolestaan. Näin elämyspedagogiikan avulla voidaan tukea yksilöksi kehitymisessä. (Perttula 2007, 61.)

Seikkailukasvatus sisältää elämyksellisiä ja kokemuksellisia painotuksia. Seikkailukasvatus jaetaan karkeasti korkean ja matalan riskin seikkailun osa-alueisiin. Korkean riskin seikkailuihin kuuluu muun muassa köysikiipeily, sukellus, koskimelonta, vuori-kiipeily ja erämaavaellus. (Karppinen & Latomaa 2007, 85.) Matalan tai alhaisen riskin seikkailuun kuuluvia toimintoja ovat muun muassa kävely, erämaaretki, vaellus puistossa, hiihto, luistelu, linturetket ja kasvien kerääminen, luonnonilmiöiden seuranta ja jokimelonta. (Karppinen 2005, 106–111.)

Karppisen ja Latomaan (2007, 85) mielestä seikkailukasvatuksella on nähtävissä kolme erilaista ulottuvuutta: seikkailu, ulkoilma ja – ympäristö sekä kasvatus. Heidän mukaansa tämä ilmenee niin, että yleensä seikkailu tapahtuu ulkoympäristössä, jolloin myös oppiminen tapahtuu ulkona. Kehitysvammaisten kohdalla luonto voi toimia monipuolisempänä oppimisympäristönä, joka antaa mahdollisuuden kokeilla omia rajojaan sekä mahdollisuuksia (Peuraniemi 2012, 47-48). Kasvatuksellinen ulottuvuus tulee ilmi tietojen, taitojen sekä kokemusten karttuessa. Näiden avulla tapahtuu sosiaalista, älyllistä ja moraalista kasvua. (Karppinen & Latomaa 2007, 85.)

Seikkailukasvatuksen lähtökohtana toimii utelias ihminen, joka aktiivisesti etsii uusia tietoja, taitoja, elämyksiä ja kokemuksia. Tämän kasvatusmuodon avulla pyritään ihmisen kokonaisvaltaisen kehittymisen tukemiseen esimerkiksi haasteellisen ryhmätoiminnan avulla. Seikkailukasvatuksella pyritään kehittämään mielikuvitusta, luovaa ajattelua ja vastuunottoa. Sillä halutaan etsiä aitoa yhteisyyttä sekä kokonaisuuden kokemista elämän kaikilla osa-alueilla. (Linnossuo 2007, 204–205.)

4.3.3 Sosiokulttuurinen innostaminen

Kurki (2000, 14) on viitannut Fermosonin teksteihin ja näiden avulla määritellyt sosiokulttuurisen innostamisen niin, että innostaminen on yhteiskuntaa parantava kasvatuksellinen toimintamuoto, jonka avulla saavutetaan demokratia. Hän listaa sosiokulttuurisen innostamisen käsitteiksi yhteisöllisyyden, osallistumisen, dialogin, luovuuden, herkistymisen sekä toimintaan sitoutumisen.

Innostamisella pyritään herättelemään ihmisten tietoisuutta, organisoidaan toimintaa ja saadaan ihmiset liikkeelle. Innostamisella halutaan parantaa ihmisten sosiaalista kommunikointia ja lisätä ihmisten välistä vuorovaikutusta. Näin ollen pyritään saamaan aikaan muutoksia, jotka parantavat ihmisen elämän laatua. (Kurki 2000, 19.)

Innostamisen keskeisiä tavoitteita on herätellä ihmisten tietoisuutta omasta roolistaan yhteisössä, yhteiskunnassa ja maailmassa. Sillä pyritään sellaiseen toimintaan, jonka avulla syntyy osallistumisen prosesseja, joiden avulla ihmisistä kasvaa yhteisöissä aktiivisia toimijoita. Innostamisella tuetaan aloitteellisuutta, itsenäistä toimintaa, asioiden täytöntöön panemista ja vastuuntuntoa. Samalla halutaan motivoida, vahvistaa, herätellä sekä koordinoida yksilöiden ja ryhmien osallistumista sosiaaliseen, kulttuuriin ja kasvatukselliseen toimintaan. Innostamisen perustavana toimintana ja ytimenä on kahden ihmisen välinen aito kohtaaminen. (Kurki 2000, 20, 23.)

4.3.4 Tunnekasvatus osaksi osallisuuden tukemiseen

Lastensuojelun sijoitus on aina lapselle suuri elämänmuutos, joka aiheuttaa paljon myllerrystä pienessä ihmisessä. Kehitysvammaisen lapsen tunteet ovat usein karkeajakoisia ja tunteiden hienosäätö on usein vaikeaa. Kun tunteiden käsittely on jo vaikeaa, on myös niistä puhuminen hankalaa. Tunteita kuvaavat sanat voivat olla hukassa ja samaan asiaan liittyvät ristiriitaiset tunteet aiheuttavat hämmennystä. (Kuukkanen 2008, 73.)

Tunteet syntyvät tilanteiden tai voimakkaasti vaikuttavien ärsykkeiden kautta ja aiheuttavat ihmisessä reaktioita. Tunteiden kokeminen vaikuttaa ihmisessä kokonaisvaltaisesti. Esimerkiksi suuttuessa ihmisen syke nousee ja kasvot punehtuvat. Tunteet

eivät vaikuta ihmiseen pelkästään elintoiminnollisesti, mutta ne heijastuvat myös käytökseen esimerkiksi ilmeinä, itkuna, vetäytymisenä tai uhmakkaana käyttäytymisenä. (Webster-Stratton 2011, 247.)

Jokaisen tapa ilmaista tunteita on aina omanlaisensa. Tämä taas tarkoittaa sitä, että jokaisen on opetettava säätelemään tunnereaktioitaan. Opettelussa on tärkeää, että ympäristö tarjoaa turvalliset olosuhteet tunteiden varhaiselle säätelylle esimerkiksi varhaislapsuudessa. Tunnesäätelyn kehittymisessä olennaista on kielellisten kykyjen oppiminen. Näin ollen viestintä, esimerkiksi tunteiden, ajatusten ja aikomusten ilmaiseminen, on huomattavasti helpompaa. (Webster-Stratton 2011, 247–248.)

Kiiski ja Pursiainen (2012, 6) ovat viitanneet Tuovilan ja Nummenmaan teksteihin ja poimineet niistä suomalaisia perustunteita. Näitä ovat Tuovilan mukaan viha, rakkaus, ilo ja suru, kun taas Nummenmaa on listannut perustunteiksi seuraavat: inho, pelko, hämmästyminen, viha, suru ja ilo (mielihyvä). Tuovilan listassa seuraavia yleisiä tunteita olivat ahdistus, pelko, kateus, väsymys, masennus, tuska, inho, tyytyväisyys, onnellisuus ja ihastus. Perustunteilla on ihmisellä selkeät tehtävät: suojeleminen ja hyvinvoinnin lisääminen. Nämä kaikki perustunteet tunnistetaan maailmanlaajuisesti, mutta niitä ilmaistaan eri kulttuureissa eri tavoin.

Osallisuuden tukeminen tunnekasvatuksessa onkin sitten hieman haastavampaa. Tunteiden hallitsemisessa tai tulkitsemisessa ei käytetä hyvinkään paljon osallistavia menetelmiä. Perhekodissa aion kuitenkin ohjaajana tarjota mahdollisimman vakaan, johdonmukaisen ja kannustavan ilmapiirin. Sen saavuttamisessa on tärkeää muun muassa rajojen määrittely, selkeät säännöt sekä ennalta sovitut rutiinit. Näiden avulla lapsi ymmärtää, mitä häneltä odotetaan. Näin ollen lapsi saa turvallisuuden tunteen, jonka avulla lapsi kartuttaa emotionaalisia voimavaroja. (Webster-Stratton 2011, 249.)

Tunnekasvatuksessa on tärkeää hyväksyä lapsen tunteet sekä niihin liittyvät reaktiot. Jokaisella meistä on välillä huonoja päiviä ja niin on myöskin lapsilla. Esimerkiksi väärinkäsitykset voivat laukaista lapsella voimakkaan tunnereaktion, missä aikuisen on osattava olla tarvittaessa tukena. Lisäksi on hyvin tärkeää, että aikuinen pystyy itse ilmaisemaan omia tunteitaan ja näin ollen antaa esimerkkiä, kuinka hallita omia tunnereaktioitaan. Tunteiden käsittelyssä puhumisella on suuri rooli, sillä ne lapset jotka oppivat kertomaan tunteistaan, pystyvät paremmin hallitsemaan tunteensa. Samalla

lapsi saa paremmat edellytykset kiintymyksen ja huolien ilmaisemiseen, hellyyden saamiseen sekä läheisten suhteiden luomiseen. Tunteiden käsittelyssä ja tunnistamisessa erilaiset pelit, leikit, sadut, rentoutushetket ja harjoitukset ovat loistavia apuvälineitä. (Webster-Stratton 2011, 250–251.)

5 KEHITTÄMISTEHTÄVÄ JA NÄKÖKULMAVALINTA

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli kehittää Perhekoti Pikku-Pirtille uusi Minun vuoteni -toimintamenetelmä, jonka tavoitteena oli pyrkiä parantamaan perhekodin kehitysvammaisten lasten osallisuutta sekä itsemääräämisoikeutta, eli kannustamaan heitä tekemään omia valintoja itseään kiinnostavista asioista. Toteutin opinnäytetyöni toiminnallisen osuuden perhekodilla projektina.

Tarpeet tämän kaltaiselle kehittämiselle tulivat suoraan Perhekoti Pikku-Pirtiltä, joten työni oli täysin työelämälähtöinen. Lisäksi tämän kaltaista projektia ei oltu perhekodissa vielä tehty, joten siellä tämä oli täysin uusi ja innovatiivinen tapa toimia. Perhekodin lapset ovat elämänsä aikana sekä huostaanoton kautta kokeneet monenlaisia mieltä ahdistavia asioita ja tunteita, joiden käsittelyn tukena Minun vuoteni –projektia voidaan hyödyntää. Projektin toteutuksessa oli tärkeää, että siihen osallistuva lapsi koki, että häntä arvostetaan ja hänen mielipiteellään on väliä.

Kokonaisesta Minun vuoteni –projektista syntyi perhekodin lapselle jäävä kansio. Kansio toimii tämän opinnäytteen lisäksi kirjallisena tuotoksena projektista. Kansioon koottiin projektin lopuksi kaikki yhdessä tehdyt asiat, kuten sovitut säännöt, kirjalliset tuotokset suunnitteluista ja valokuvia. Tämän opinnäytteen liitteistä löytyvät Minun vuoteni –projektin aikana tehdyt yhteiset säännöt (liite 1) sekä kirjalliset ohjaus- ja menetelmäsuunnitelmat (liite 2). Muuten lopullinen tuotos, kansio, jää vain Perhekoti Pikku-Pirtin henkilöstön sekä lapsen käyttöön, koska tällä haluan suojata projektiin osallistuneen lapsen henkilöllisyyden ja yksityisyyden.

Tuotoksen suurimmat hyödynsaajat ovat perhekodin kehitysvammaiset lapset, koska toiminta keskittyy yksilöön itseensä. Minun vuoteni –projekti tullaan toteuttamaan perhekodin jokaiselle lapselle. Toiminnan aikana ohjaaja toimii vain ja ainoastaan toimintaan osallistuvan lapsen kanssa, joten lapsi saa nauttia ohjaajan jakamattomasta

huomiosta. Perhekodin vauhdikkaassa arjessa on kuitenkin mukana muutkin lapset ja tehtävät, joten yksilökohtaiseen huomioimiseen ei jää paljoa aikaa.

Muita hyödynsääjia ovat Perhekoti Pikku-Pirtti, jonka toimintaa tämä työ tulee kehittämään. Lisäksi perhekoti saa tästä valttikortin, millä he pystyvät erottumaan muista perhekodeista kuntien kilpailutussopimuksissa. Myös lasten koulu, Vaalijalan kuntoutusyksikkö ja lasten käyttämä toimintaterapeutti voisivat hyötyä projektin aikaansaannoksista, koska niiden kautta voidaan tehdä esimerkiksi arviota lapsen tunteiden käsittelyn kehityksestä.

6 KEHITTÄMISPROSESSIN TOTEUTUS

Opinnäytetyöni toiminnallinen osuus muodostuu kehitysvammaisen lapsen omista mielenkiinnon kohteista nousevista asioista. Näitä lähdimme yhdessä osallistuvan lapsen kanssa tekemään ja kokemaan. Toiminnan kasvatuksellisen puoli rakentuu hyvin pitkälti elämyspedagogiikasta ja seikkailu- sekä tunnekasvatuksesta, mutta siinä on myös piirteitä ympäristökasvatuksesta.

Opinnäytetyössäni haluan osoittaa, kuinka tärkeää kehitysvammaiselle lapselle on saada tuoda esille hänen oma mielipiteensä. Tämä on hyvin tärkeää, sillä usein kehitysvammaisen kohdalla joku muu henkilö, esimerkiksi vanhemmat tai ohjaaja, tekee päätökset vammaisen puolesta ja näin ollen hallitsevat muun muassa vammaisen elämäntapoja ja vapaa-aikaa (Eriksson 2008, 88.) Opinnäytetyössäni keskitytään osallistuvasta lapsesta itsestään lähteviin ideoihin ja ajatuksiin, joiden kautta lapsi saa osallistumisen ja uusia onnistumisen kokemuksia. Tärkeää on tehdä lapsen kanssa jotain hänelle uutta ja hänelle itselleen merkityksellistä toimintaa.

6.1 Tavoite

Opinnäytetyöni osana kehitin Perhekoti Pikku-Pirtille toiminnallisen työskentelymenetelmän, jonka tavoitteena on tukea perhekodin kehitysvammaisten lasten osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta heitä koskevissa asioissa. Tätä lähdin saavuttamaan kehittämällä perhekodille sopivan toiminnallisen menetelmän, Minun vuoteni –projektin.

Menetelmällä myös pyrin kannustamaan kehitysvammaista lasta ilmaisemaan itseään ja omia mielihalujaan sekä ottamaan vastuuta ja sitoutumaan toimintaan.

Opinnäytetyöni pitkän aikavälin tavoitteena on ehkäistä perhekodin kehitysvammaisten lasten syrjäytymistä yhteiskunnassa sekä kannustamaan ja antamaan heille valmiuksia itsenäiseen elämään. Opinnäytetyöni toiminnallisessa osuudessa on pyrittävä selviytymisen ja onnistumisen kokemuksiin. Näiden avulla yhteinen tekeminen tuottaa lapselle mahdollisimman paljon iloa ja uskallusta yrittää uusia asioita. (Kaski 2012, 226.)

6.2 Minun vuoteni – projektin toteutus

Projektissa rakentamani toiminta perustuu luonnon vaihteluun vuodenaikojen mukaan, koska luonto tarjoaa loistavia oppimismahdollisuuksia sekä uusia elämyksiä kehitysvammaisille lapsille (Moilanen 2009, 46–47). Sisällytin toimintaan lisäksi osallisuutta tukevia toiminnallisia ja kasvatuksellisia menetelmiä, joiden teoreettista pohjaa käsitelin luvussa 4.3. Opinnäytetyöni toiminnallisen osuuden toteutuksessa oli tärkeää muistaa, että opinnäytetyöni tavoite tulee aina huomioon. Lapsen tuli saada osallistua ja kokea osallisuutta jokaisessa toiminnan vaiheessa, sekä toiminnan täytyi olla lapselle mielekäästä. Pyrimme toimimaan täysin lapsen ehdoin, mutta ohjaajana kannoin kuitenkin lopullisen vastuun.

Minun vuoteni –projektissa pyrin ohjaajana toimiessani puolesta tekemättömyyteen, eli siihen, että ohjaaja ei tee lapsen puolesta asioita, joihin lapsi itse pystyy. Toiminnassa otettiin kuitenkin huomioon lapsen ikä- ja kehitystaso. Osallistuvalla lapselle annettiin mahdollisimman paljon vastuuta toiminnan ideoinnissa. Vastuuta lapselle saattoi tulla hyvinkin pienistä asioista, kuten retkieväiden suunnittelusta. Kunhan lapsi sai itse tehdä valinnan ja sen tekemiseen kannustettiin. Opinnäytetyöni tavoite, osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden parantaminen, tuli näin parhaiten toteutukseen.

Vaikka toimimmekin lapsen ehdoilla, pidin huolen toiminnan kasvatuksellisesta osuudesta. Kasvatuksellinen puoli tulee näkyville minun kasvatustyylistäni, mikä on hyvin auktoritatiivinen. Hellström Martti (2010, 24) määrittelee auktoritatiivisen kasvatuksen eli ohjaavan kasvatuksen sellaiseksi, minkä ydin on aikuisen luontaisessa auktoriteetissa ja mikä pohjautuu aikuisen turvallisuudesta, toimintojen valvonnasta, lämmös-

tä, suoritusodotuksista sekä lapsen aktiivisesta kuuntelemisesta. Ohjaavassa kasvatuksessa on tärkeää, että kasvatusta on lapsikeskeistä ja lapsen omat mielipiteet otetaan aktiivisesti huomioon, sekä lapsi otetaan mukaan tekemään päätöksiä. Tyypillistä on, että asioista sovitaan esimerkiksi kirjoitetuilla säännöillä ja sopimuksilla, sekä ristiriitatilanteissa pyritään kompromissiin. Kuitenkin viimeisen sanan sanoo aikuinen ja hän kantaa lopullisen vastuun. Ohjaavassa kasvatuksessa kasvattaja ei ole koskaan valmis, vaan hän pyrkii myös itse kasvamaan ja kehittymään omassa tehtävässään. (Hellström 2010, 24–25.) Ohjaavan kasvatuksen periaatteet näkyvät projektin toteutuksessa. Teimme yhdessä osallistuvan lapsen kanssa yhteiset säännöt Minun vuoteni – projektille, sekä sitouduimme molemmat noudattamaan niitä. Kannustin lasta kertomaan hänen mielenkiinnon kohteensa, jotta osasimme muodostaa toimintaa sen ympärille.

Toiminnan aikana dokumentoin työn etenemistä kenttäpäiväkirjaan, jonka avulla pystyin arvioimaan toiminnan laatua sekä kehitystä. Käytin päiväkirjamerkintöjä apuna myös projektin loppuvaiheen arvioinnin analysoinnin tukena, jotta saisin mahdollisimman tarkkan kuvan siitä, kuinka hyvin projektini on onnistunut.

Projektin toteutusta dokumentoin valokuvaamisella. Valokuvien avulla sain taltioitua yhdessä tekemiämme aktiviteetteja ja itse prosessia. Työskentelyn aikana tuotimme yhdessä lapsen kanssa projektista kansion. Kansio sisältää muun muassa ajatuksia, tunteita ja valokuvia Minun vuoteni – projektista. Koko projektin jälkeen lapsi saa tämän kansion itselleen omaksi, muistoksi yhteisestä vuodestamme.

Opinnäytetyöni ja projektini tavoitteen saavuttamiseksi tein jatkuvasti itsearviointia, kenttäpäiväkirjaa sekä keräsin arviointia perhekodin henkilökunnalta. Osallistuvalla lapsella saatu palaute tuli olemaan tavoitteen kannalta oleellista sekä arvokasta tietoa. Näiden arviointien ja palautteiden avulla pystyin tarvittaessa muuttamaan Minun vuoteni – projektin toiminnan suuntaa.

6.1 Osallistuneen lapsen tausta

Opinnäytetyöhöni ja projektiin valitsimme yhdessä Perhekoti Pikku-Pirtin vanhemman kanssa osallistuvan lapsen, jonka kanssa lähtisimme toteuttamaan projektia. Aloitimme lapsen kanssa Minun vuoteni – projektin suunnittelun ja laadimme yhteiset säännöt, joita sitouduimme noudattamaan.

Minun vuoteni – projektiin valittu ja osallistunut lapsi sijoitettiin Perhekoti Pikku-Pirttiin 2014 vuoden keväällä. Kyseisen lapsen kotiutuminen perhekotiin on ollut käynnissä jo pitkään, mutta näimme silti perhekodin työntekijöiden kanssa lapsen hyötyvän projektista. Lapsella on ongelmia muun muassa tunnepuolella, mitkä tulevat esille esimerkiksi syömisen tai lapselle epämiellyttävien asioiden kanssa.

Lapsi ei ole ollut kovin liikunnallinen ja tästä syystä lapsella on ollut hieman hankaluuksia kehonhallinnassa. Tästä esimerkkinä se, että lapsi ei osannut juosta kun hän saapui perhekodille. Lapsi myös uppoutuu herkästi yhteen asiaan ja on erityisen kiinnostunut vain siitä. Hänellä tämä ilmenee kiinnostuksena Lego-palikkoihin. Tästä syystä perhekodilla on noussut lapsen kohdalla epäily mahdollisesta Aspergerin oireyhtymästä. Projektin avulla lapsi saa mahdollisuuksia löytää uusia mielenkiinnon kohteita, kehittää tunnepuoltaan sekä kehonhallintaansa.

6.2 Minun vuoteni –projektin työsuunnitelma

Opinnäytetyöni toiminnallisesta osuudesta muodostui työn aikana projektin kaltainen kokonaisuus, jonka tavoitteena oli tukea kehitysvammaisen lapsen osallisuutta. Kutsum opinnäytetyötäni projektiksi, koska sillä on selkeästi alku ja loppu. Tämä ilmenee siitä, että Minun vuoteni – projekti kestää yhden lapsen kanssa yhden kokonaisen vuoden, jonka jälkeen se päättyy. Projektini käynnistyi Perhekoti Pikku-Pirtin tarpeesta kehittää heille uusi toiminnallinen työmenetelmä, johon pystyisi liittämään Suomen erilaiset vuodenaajat.

Projektin suunnittelu käynnistyi 2015 vuoden alussa, jolloin saimme perhekodilla kesken siivouksen idean tämän kaltaisesta projektista. Toiminnallinen osuus työstäni toteutettiin kevään osalta huhti- ja toukokuun aikana, kesän osuus kesä-elokuun aikana ja syksyn osuus syyskuun aikana. Opinnäytetyöni arviointia tein siihen asti suoritettun osuuden mukaan.

Opinnäytteeseen tulevan osuuden rajasin koskemaan kevättä, kesää sekä syksyä 2015. Kokonaisuudessaan Minun vuoteni –projekti tulee kestävänsä kevästä 2015 seuraavan vuoden loppupalveen, kunhan kaikki vuodenaajat on saatu läpikäytyä. En pysty

käsittämään kokonaista vuotta tässä opinnäytetyössä, sillä työn valmistumisaikataulut tulivat loppuvuodesta 2015 vastaan.

Taloudellista tukea saimme tarvittaessa Perhekoti Pikku-Pirtiltä. Ylimääräisiä henkilöstöresursseja tämä ei perhekodille tuonut, sillä toteutimme Minun vuoteni – projektia yhdessä osallistuvan lapsen kanssa minun työvuorojeni mukaisesti.

6.2.1 Suunnitteluvaihe

Minun vuoteni – projektin suunnittelu käynnistyi ensin yhdessä perhekodin työntekijöiden kanssa. Työntekijöiden kanssa päätimme, että kehitän Minun vuoteni – projektin luonnon ja vuodenaikojen ympärille. Valitsimme yhdessä perhekotivanhemman kanssa projektiin osallistuvan lapsen, jonka kanssa lähdimme toteuttamaan toiminnallista osuutta.

Aloitimme yhdessä valitun lapsen kanssa suunnitteluprosessin maaliskuussa 2015, jolloin pidimme ensimmäisen suunnittelupalaverin. Suunnittelupalaverissa teimme lapsen kanssa yhteiset säännöt, joita sitouduimme noudattamaan koko vuoden ajan. Mietimme samalla yhdessä lapsen kanssa häntä kiinnostavia asioista, joita sitten lähtisimme toteuttamaan kevään, kesän ja syksyn 2015 aikana.

Ennen toiminnan aloitusta oli tärkeää varautua kaikkeen mahdolliseen, sillä en pystynyt koskaan tietämään etukäteen mitä toiminnan tai reissun aikana tapahtuisi. Suunnittelussa oli myös tärkeää ottaa huomioon lapsen turvallisuus kaikin puolin. Toiminnan piti olla myös lapsen ikä- ja kehitystason mukaisesti tarpeeksi haastavaa esimerkiksi liikunnallisesti maastossa kävelyn muodossa.

Vastuu toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta oli lapselle välillä hieman hankalaa. Hän ei välttämättä aina osannut ideoissaan ajatella toiminnan realiteetteja, sillä lapsella oli toiveena ”*haluan matkata Legolandiaan*”. Tämä ei tietenkään taloudellisesti ollut mahdollista. Suunnittelimme myös yhdessä yhden yön kestävästä telttaretkestä, johon pyysin lasta suunnittelemaan päivällisen, ilta- ja aamupalan. ”*Minä syön iltapalalla jugurttia ja karjalanpiirakan, aamupalalla jugurtin ja juustoleivän. Kunnon ruokana haluan keittoa.*” Lapsen pettymys siihen, että hän ei voi ottaa mukaansa maitotuotteita tai muita ruoka-aineita, jotka menevät lämpimässä pilalle, oli suuri. ”*Mitä*

minä sitten syön?” oli lapsen hämmentynyt vastaus. Retkeä emme kuitenkaan aikataulullisista syistä kerenneet toteuttamaan. Minun vuoteni – projektin aikataulujen suunnittelu etukäteen oli muutenkin hankalaa, sillä perhekodin lapsiin liittyvät palaverit ja muut asiat vaikeuttivat aikataulujen varmistamista.

6.2.2 Toteutusvaihe

Ennen kuin aloitimme projektin toiminnallisen vaiheen, valmistin Papunet – nettisivuston avulla itselleni työni apuvälineiksi tunnekortit. Papunet – sivustolla on paljon tietoa puhevammaisuudesta, kommunikoinnista sekä selkokielestä. Käytin heidän Kuvatyoäkalu – kuvapankki- ja kuvatyoäkaluohjelmaansa tunnekorttien valmistuksessa. (Papunet 2015.) Heidän materiaaleistaan valitsin perhekodin arkeen sopivat tunnekuvat. Tunnekortteja käytin projektin aikana aina tarvittaessa, esimerkiksi selvittämällä lapsen sen hetkistä tunnetilaa tai ongelmaa. Tunnekortit toimivat apuvälineinä myös opinnäytetyöhöni tulevan osuuden arvioinnin tueksi toteutetussa reflektioivassa haastattelussa.

Suunnitteluprosessissa mietimme, millaista toimintaa lähtisimme tekemään. Jotta lapsen mielipiteen sai esille, minun täytyi välillä ohjaajana antaa hänelle vaihtoehtoja, joista hän sai valita itselleen mieleisen. Pyysin myös lasta kirjoittamaan ylös, missä haluaisi käydä ja minkälaista toimintaa haluaisi tehdä tai kokeilla. Alla olevasta taulukosta selviää, minkälaista toimintaa projektiin osallistuva lapsi toivoi suunnitteluprosessin alussa.

<i>Missä haluaisi käydä?</i>	<i>Mitä haluaisi tehdä/ kokeilla?</i>
Luonto	Kävely, tutkiminen, lintujen bongaus, marjojen keräily, eläinten näkeminen/katselu, hiihtäminen
Kaupunki	Vanhojen asioiden näkeminen, uusiin paikkoihin tutustuminen, luistelu
Erilaisia kohteita (ei toteutettavissa)	Legolandia, Hoplop, Tykkimäki
Erilaisia kohteita (toteutettavissa)	Kalliomaalaukset, Lappeenranta, Mikkelipuisto

TAULUKKO 2. Lapsen toiveet Minun vuoteni –projektin toteutukseen

Koska lapsi on kiinnostunut luonnosta sekä historiasta, teimme lapsen kanssa retkiä muun muassa Mikkelissä Jalkaväkimuseoon, Ristiinassa Astuvansalmen kalliomaalauksille, Helsingin Luonnontieteelliseen museoon ja Anttolan Neitvuorelle. Tämän lisäksi kävimme alkusyksystä tutustumassa Mikkelissä Urpolan luontokeskukseen ja kokeilemassa geokätköilyä. Vaikka kaupunkikohteet tarjosivat ja sisälsivät erilaisia elämyksiä kuin luonnossa tehtävät aktiviteetit, pyrin kuitenkin yhdistämään luonnon ja kaupungin toisiinsa, jotta Minun vuoteni –projektin linkitys luontoon ei katoaisi.

Projektin aikana toteutetut toiminnot olivat lapsesta itsestään lähteneitä toiveita ja ideoita. Ainoastaan Jalkaväkimuseon vierailu oli ohjaajalta itseltään tullut retkiehdotus, mutta tässäkin lapsen mielipidettä kuultiin, sillä annoin lapselle mahdollisuuden valita kahdesta eri vaihtoehdosta. Museossa vierailun tarkoituksena oli selvittää lapsen mielenkiinnon kohteita, esitellä Minun vuoteni –projektia sekä tutustua lapseen aidon läsnäolon kautta. Jokaisesta seitsemästä toimintakerrasta löytyy liitteissä olevat menetelmä- ja ohjaussuunnitelmat (liite 2). Lisäksi pyysin osallistuvaa lasta täyttämään palautelomakkeen (liite 3), jonka avulla kartoitin Minun vuoteni – projektin etenemistä ja sain selville lapsen kokemuksen toiminnasta.

Aloitimme Minun vuoteni – projektin kevään osuudella. Teimme silloin retkiä luontoon, joiden teemana oli kevät ja aistit. Pohdimme, mitä kaikkea luonnossa tapahtuu keväällä. Esimerkiksi lumi sulaa, kasvit alkavat kasvamaan ja eläimet alkavat heräilemään talviuniltaan, siispä mitä näen, kuulen ja haistan? Kevään osuuden toteutuksessa oli vahvasti läsnä ympäristökasvatuksellinen näkökulma, koska luonnon voi kohdata monella eri tavalla: hiljentymällä, kuuntelemalla, tuijottaen tai ihmetellen. Näiden toimintojen avulla suhteemme luontoon kasvaa. (Aula 2009, 202.) Tätä toteutimme aikataulumuutoksista johtuen kesän alussa muun muassa Mikkelipuistoon ja Astuvansalmen kalliomaalauksiin tutustumisella. Kohteet tulivat ilmi lapsen omista toiveista: *”haluaisin käydä retkellä Mikkelipuistossa, koska siellä on kauniita kukkia”, ”mä en ole koskaan käynyt katsomassa kalliomaalauksia, minkälaisia ne on? Mua vähän kiinnostais ne..”*.

Kesän osuudessa hyödynsin pääosin seikkailukasvatuksen sekä elämyspedagogiikan elementtejä toteuttamalla toiminnallisia retkiä luontoon ja kaupunkiin. Toiminnallisten menetelmien toteutuskeinoina olivat muun muassa patikoiminen haastavassa maastos-

sa, geokätköily sekä uusien, ehkä pelottavienkin asioiden kohtaaminen. Tutustumiskohteina olivat esimerkiksi Helsingin Luonnontieteellinen museo ja Anttolan Neitvuori. Lapsen mielipiteen kuulemisessa käytin monenlaisia keinoja ja esimerkiksi Luonnontieteellinen museo nousi palautelomakkeen kautta esille: ”*haluan nähdä täytettyjä eläimiä, haluan käydä eläinmuseossa.*”. Osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden kokemuksia lapsi sai esimerkiksi vaikuttamalla Neitvuoren retken eväiden suunnitteluun sekä osallistumalla ruuan valmistamiseen trangialla. Nämä tarjosivat lapselle myös vastuuta sekä uudenlaisia elämyksiä ja onnistumisen kokemuksia.

Syksyllä otimme tunteet tarkempaan käsittelyyn ja mietimme, mitä kaikkea syksyyn liittyy ja miten syksyn pimeys voi vaikuttaa tunteisiimme ja ajatuksiimme. Syksy tuo mukanaan arjen, joka muodostuu erilaisista aikatauluista ja muista arjen hallintaan liittyvistä asioista. Erityislapsen kohdalla äkillinen ja hyvin nopeasti tapahtuva muutos vapaammasta aikataulusta koulumaailman tiukkaan lukujärjestykseen voi tuoda mukanaan muun muassa ahdistuneisuutta ja turhautumista. Osallistuvan lapsen kohdalla levottomuus ja rauhattomuus lisääntyvät huomattavasti syksyllä ja talvella. Tämän takia syksyn osuudessa käytin enemmän tunnekasvatuksen menetelmiä osallisuuden tukemisessa. Käsittelimme osallistuvan lapsen kanssa tähän opinnäytetyöhön tulevaa materiaalia muun muassa refleктоivan haastattelun avulla, jossa tunnekorteilla oli suuri rooli. Tunnekorttien avulla lapsen oli helpompi ilmaista itseään sekä omia tunteitaan puhuessaan projektin toiminnoista.

Talven osuutta en tässä opinnäytetyössä kerkeä käymään läpi, koska opinnäytetyöni valmistumisaikataulut tulevat vastaan. Talvi-osuuden toteutuksessa otetaan kuitenkin huomioon talveen liittyviä asioita: talven pimeys ja kylmyys, ensilumen ihanuus ja lumen tuoma valoisuus, joulukuun liittyvä lämpö sekä pitkän kylmän talven jälkeen saapuvan kevään odotus. Syksyn tavoin, tämän osuuden teemana ovat tunnekasvatus ja tunteiden käsittely. Talven osuudessa voidaan myös hyödyntää seikkailukasvatusta ja elämyspedagogiikkaa esimerkiksi toteuttamalla hiihtoretken kauniissa talvimaisemassa. Lapsen toiveet ja omat ideat otetaan tässäkin osuudessa tarkasti huomioon. Tätä tulemme toteuttamaan muun muassa taulukosta 2 löytyvien talviurheilulajitoiveiden kautta.

6.2.3 Arviointi

”Projektiarviointi on projektin toiminnan ja toiminnan aikaansaamien tulosten, vaikutusten ja vaikuttavuuden selvittämistä” (Suopajärvi 2013, 9). Opinnäytetyöni arvioinnissa käytin pohjana projektin arvioinnin mallia. Arvioin jokaista kohtaa kolmelta eri kantilta: vahvuudet, parantamisalueet ja kehittämisideat. Näitä asioita tulen pohtimaan luvussa 7.

Ensimmäisessä arvioinnissa arvioin itseäni ja omaa toimintaani, esimerkiksi sillä kuinka asetin tavoitteet, kuinka osallistuin toimintaan ja miten onnistuin vuoropuhelussa lapsen ja perhekodin työntekijöiden kanssa. Toiseksi arvioin sitä, kuinka otin huomioon tarpeita ja haasteita sekä mietin kehittämis ehdotuksia omalla toiminnalleni.

Arvioimme projektia ja sen toimintaa yhdessä lapsen kanssa siitä, että mitä teimme ja kuinka toiminta onnistui. Pohdin myös dokumentoinnin onnistumista projektin aikana. Arvioinnin osana pidin kenttäpäiväkirjaa, johon kirjasin ylös opinnäytetyöni aikana nousevia ajatuksia. Päiväkirjamerkintöjen avulla pystyin lisäksi huomaamaan mahdolliset häiriötekijät, jotka osasin muuttaa toimintaan sopivaksi. Päiväkirjan avulla pystyin näkemään toiminnan kehityksen kaaren ja näin ollen se muodosti niin sanotusti tarinan projektista. Nämä päiväkirjamerkinnät antoivat autenttisen, eli todenperäisen, havainnon Minun vuoteni – projektin toimivuudesta tai toimimattomuudesta.

Arviointiin osallistui myös Perhekoti Pikku-Pirtin henkilökunta, jonka kanssa pidin arviointipalavereja projektin etenemisestä, viestinnästä ja osaamisen kehittymisestä. Saamani palautteen kautta muokkasin tarvittaessa toimintaa, jotta pääsisimme osallistuvan lapsen kanssa mahdollisimman onnistuneeseen lopputulokseen.

Viimeiseksi arvioin itse projektin tavoitetta: millaisia tuloksia syntyi, pääsinkö asettamiini tavoitteisiin ja millaisia vaikutuksia projektilla oli? Tuloksia ja osallisuuden vaikuttavuutta arvioin lapsen ja perhekodin antaman palautteen/ arvioinnin ja itsearviointin kautta.

Toteutin myös opinnäytetyötäni varten siihen asti toteutuneesta Minun vuoteni – projektista refleктоivan haastattelun lapselle, jonka kysymysten avulla halusin selvittää

osallistuneen lapsen tuntemuksia projektista (liite 5). Tutkimustyön eettisten periaatteiden mukaisesti pyysin alaikäisen lapsen haastatteluun luvan lapsen vanhemmalta (liite 4). Toteutin haastattelun perhekodilla syyskuussa 2015. Tallensin haastattelun, jonka jälkeen litteroin saadun aineiston opinnäytetyöni tuloksia ja pohdintaa varten. Haastattelutilanteen tuli olla mahdollisimman rento ja neutraali, jotta lapsen sen hetkinen tunnetila ei vaikuttaisi vastauksiin. Haastattelun aikana käytin valmistamiani tunnekortteja apuvälineinä, jotta tunteiden käsittely sekä niistä kertominen olisi helpompaa. Kysymysten asettelussa oli tärkeää huomioida lapsen ikä- ja kehitystaso, jonka vuoksi jouduin muokkaamaan kysymykset itse haastattelutilanteessa lapselle ymmärrettävään muotoon.

7 TULOKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyöni lähtökohtana oli kehittää Perhekoti Pikku-Pirtille kehitysvammaisen lapsen osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta tukeva toiminnallinen menetelmä. Toteutin näillä lähtökohdilla perhekodilla Minun vuoteni-projektin, jota toteutettiin lapsen omien ehtojen sekä mielenkiinnon mukaisesti erilaisilla luonto- ja kaupunkiretkillä. Projektin tulosten toimintakertojen, niistä saatujen palautteiden sekä lapsen haastattelusta ilmenneiden asioiden jälkeen voidaan todeta, että lapsi oli saanut osallisuuden kokemuksia sekä hän oli saanut tuoda esille omia mielipiteitään ja toiveitaan retkikohteista.

Minun vuoteni – projekti on mielestäni ollut onnistunut kehittämisprosessi. Siinä on otettu huomioon opinnäytetyöni tilaajan todelliset tarpeet, projektiin osallistuneen lapsen osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuudet sekä erilaiset toiminnalliset menetelmät osallisuuden tukemisessa. Opinnäytetyötäni tehdessä olen onnistunut kasvamaan ohjaajana sekä kasvattanut omaa ammatillisuutta kehitysvamma- ja lastensuojelualalla.

Kehittämisprosessi lähti liikkeelle Perhekoti Pikku-Pirtin tarpeesta saada uusi toiminnallinen työskentelymenetelmä, joka tukee ja parantaa heidän kehitysvammaisten lastensa osallisuutta sekä itsemääräämisoikeutta. Erilaisten osallisuutta tukevien toiminnallisten menetelmien avulla kehitin perhekodille Minun vuoteni – projektin. Projektia ja sen toiminnallisia menetelmiä voidaan hyödyntää esimerkiksi kotoutumisen tuke-

misessa silloin kuin perhekodille saapuu uusi lapsi tai käyttää tulevaisuudessa apuna nuorten jälkihuollossa. Lähtökohtana on kuitenkin lisätä projektiin osallistuvan lapsen osallisuuden ja vaikuttamisen kokemuksia. Tarkoituksena on käydä perhekodin lapsen kanssa kaikki Suomen neljä vuodenaikaa läpi. Jokainen vuodenaika sisältää yhdessä tekemistä ja tehtävään toimintaan yhdistetään esimerkiksi seikkailukasvatuksen, elämyspedagogiikan ja ympäristökasvatuksen piirteitä. Projektiin yhdistetään lisäksi muun muassa yksilötyöskentelyä ja tunnekäsittelyä lapsen ikä- ja kehitystason mukaisesti.

Tässä opinnäytetyössä toteutetussa Minun vuoteni – projektissa lapsen oma mielipide ja halukkuus olivat aina toiminnan keskipisteenä. Esimerkiksi lapselta itseltään tuli toive käydä eläinmuseossa, jonka vuoksi teimme matkan Helsingin Luonnontieteelliseen museoon. Matka Helsinkiin oli sinällään jo jännittävä, sillä lapsi ei ollut koskaan matkustanut junalla. Tämä aiheuttikin päivää ennen lähtöä todellisen tarpeen tunnekorkeille, sillä lapsi oli hermostunut reissusta ja oli jo luopumassa koko projektiin osallistumisesta. Tunnekorrettien avulla lapsi osasi kertoa, mikä mieltä ahdistaa ja painaa: *”Minua hermostuttaa ja jännittää huomisen junamatka, koska en ole koskaan ollut junassa”*. Kun käsittelimme yhdessä koko matkapäivän aikataulun ja ohjelman läpi, lapsen ahdistuskin loppui ja tilalle vaihtui innostuneisuus. Loppujen lopuksi matka oli selvästi yksi kesän parhaimmista ja kohokohdaksi nousivat *”ne ketun poikaset ja sit se luola, mihin sai mennä, missä oli jotain eläimen karvaa”*.

Lapsen myönteinen kokemus Minun vuoteni – projektiin sekä tähän opinnäytetyöhön osallistumisesta palkitsevat. Osallistunut lapsi koki saaneensa kerrottua oman mielipiteensä projektin toiminnasta ja se oli hänelle mieluinen kokemus. Vaikuttamismahdollisuuksien lisäksi lapsi kehittyi muun muassa tunneilmaisun osalta ja hän uskalsi projektin aikana tuoda myös niitä esille. Luonnossa toimiminen ja liikkuminen rauhoittivat myös lapsen levottomuutta.

7.1 Osallisuus ja itsemääräämisoikeus

Tämän opinnäytetyön yhtenä tavoitteena oli tukea kehitysvammaisen lapsen osallisuutta Perhekoti Pikku-Pirtissä. Toisena tavoitteena tässä opinnäytetyössä oli tukea perhekodin kehitysvammaisen lapsen itsemääräämisoikeutta. Näitä tavoitteita lähdin

saavuttamaan muun muassa aidon kohtaamisen, välittämisen sekä vuorovaikutuksen kautta (Kurki 2000, 14, 19).

7.1.1 Osallistuneen lapsen kokemus projektista

Projektiin osallistuvalla lapsella tiedusteltiin aktiivisesti hänen toiveitaan ja niitä pyrittiin noudattamaan mahdollisuuksien mukaisesti. Lapsen mukaan Minun vuoteni – projektiin osallistuminen oli *”kyl ihan loistohyvä idea”*. Lapsen mielestä hänen mielipiteensä otettiin huomioon koko projektin aikana ja ohjaaja arvosti niitä, sekä pyrki kokoamaan projektin toiminnan niiden pohjalle.

Minun vuoteni – projektiin osallistuneen lapsen mielestä projektin toteutus oli onnistunut. Hänen kokemuksensa mukaan parasta projektissa oli se, että teimme yhdessä *”kaikkea kivaa”*. Käytin haastattelun tukena valmistamiani tunnekortteja, joiden avulla lapsi pystyisi muistelemaan ja tunnistamaan projektin aikana kokemia tunteita ja tuntemuksia. Haastattelun aikana lapsi selaili tunnekortteja läpi ja valitsi niistä pääsääntöisesti vain positiivisia kortteja. Tunneilmaisuna lapsi käytti aktiivisesti sanoja ja kortteja iloinen, onnellinen ja *”ihan ookoo”*.

Koko Minun vuoteni – projektin aikana lapsi koki epämieluisina asioina vain palautekyselylomakkeet sekä niiden täyttämisen. Tämä johtui siitä, että lapsen mielestä ne olivat vastenmielisiä, eikä häntä olisi huvittanut täyttää niitä. Kävimme yhdessä lapsen kanssa keskustelun, minkä takia pyysin häntä antamaan palautetta lomakkeen kautta. Keskustelun jälkeen lapsi ymmärsi, että sen avulla halusin selvittää hänen kokemuksia ja mielipiteitä toiminnoista sekä toiveita tulevista retkistä. *”No niinku, että oon oppinut sen, että aina joskus joutuu tekee vastenmielistä hommaa -- mut nyt tuntuu et se ei enää oo.”*

Mieleenpainuvimmiksi toiminnoiksi lapsi nimesi retket Helsingin Luonnontieteelliseen museoon, Astuvansalmen kalliomaalaukset sekä Urpolan luontokeskuksen. Nämä kohteet tarjosivat lapselle muun muassa jännityksen tunteita, innostuneisuutta sekä myös haasteita.

7.1.2 Mielipiteen ilmaisu ja kuulluksi tuleminen

Minun vuoteni – projektiin osallistuneen lapsen kokemus oman mielipiteen antamisesta ja kuulluksi tulemisesta olivat hyviä ja hänen mielestään niissä oli onnistuttu. Näen kuitenkin, että se oli yksi suurimmista haasteista koko opinnäytetyön sekä projektin toteutuksen osalta. Lapsen oli alussa hyvin vaikeaa tuoda oma mielipiteensä esille ja sen saamiseen olisin voinut käyttää vieläkin laadukkaampia menetelmiä, kuin mitä käytin. Kenttäpäiväkirjassani pohdin juuri tätä aihetta projektin aikana: *”palautelomake tuntuu olevan lapselle liian haastava täyttää. Se aiheuttaa lapsessa turhautumista. -- Käsittelimme lapsen kanssa yhdessä lomakkeen läpi kysymys kysymykseltä: hän vastasi, minä kirjoitin. Tämän avulla lomakkeen täyttäminen onnistuu paremmin. -- Lapsella on epämiellyttävä asenne palautelomaketta kohtaan ja se hankaloittaa lomakkeen täyttöö, vaikka lapsi pystyisi siihen. -- Oikealla asenteella lapsi kykenee täyttämään lomakkeen hyvin ja ilman turhautumista!”*.

Projektin alussa lapsi koki palautelomakkeen täyttämisen rangaistuksena. Tunnekorttien avulla sain selville lapsen kokemuksen, jonka jälkeen minun oli helpompi lähteä muuttamaan sitä positiivisemmaksi. Kun lapsi ymmärsi, mitä varten häneltä pyydetään palautetta, muuttui hänen suhtautumisensa paremmaksi. Lapsi myös osallistuisi Minun vuoteni – projektiin uudestaan, jos hän saisi valita, koska *”me tehään aina silloin jotain kivaa. Sit täytellään niitä palautelappuja ja kerrotaan oma mielipide”*. Lapsen kokemus myötäilee myös Kurjen (2000, 19, 23) ajatuksia siitä, että innostamisella ja osallisuudella halutaan lisätä sosiaalista vuorovaikutusta sekä kohdataan toinen aidosti.

7.1.3 Luottamussuhde

Opinnäytetyöprosessin onnistunein ja samalla palkitsevin asia oli osallistuvan lapsen ja minun välisen luottamussuhteen kasvaminen. Projektin aikana meidän yhteiset kokemukset ovat luoneet avoimen ja luottamuksellisen suhteen, joka tukee huostaanotetun lapsen myönteistä kehitystä. Ohjaajana ja perhekodin työntekijänä tämä on todella palkitseva asia. Koen, että Minun vuoteni – projektista oli apua luottamussuhteen kehittymisessä juuri yhteisten kokemusten ja tekemisen ansiosta.

Opinnäytetyöni toiminnallisen osuuden toteutuksen aikana onnistuin lisäksi luomaan ja kasvattamaan osallistuvan lapsen ja minun välistä luottamussuhdetta. Luottamuksen saaminen tukee myös projektini osallisuuden tavoitetta, sillä se on osallisuudessa olennaista ja rakentuu ainoastaan arvostavassa kohtaamisessa (Jämsén & Pyykkönen 2014, 196). Tämän edistyksen huomasin Minun vuoteni – projektin ja yhdessä toteutettujen aktiviteettien aikana sillä, että lapsi puhui minun kanssani paljon omasta perheestään ja perhesuhteistaan sekä –oloista. Vahvan luottamussuhteen luominen huostaan otettuun ja kehitysvammaiseen lapseen on minusta suurin saavutus koko projektista.

7.2 Tulosten pohdinta ja prosessin onnistuminen

Projektiin osallistuminen on kannustanut lasta kokeilemaan rohkeasti uusia asioita ja se on tuonut lapselle paljon myönteisiä onnistumisen kokemuksia, mikä linkittyy myös Moilasan (2009, 2, 41) kokemaan havaintoon luonnon ja elämyspedagogiikan soveltumisesta elämyksien, jännityksen sekä onnistumisen kokemuksiensa tarjoajana. Minun vuoteni – projektissa käytetyt menetelmät tarjosivat osallistuneelle lapselle paljon uusia kokemuksia, jotka peilasivat osallisuuden ytimeen: yhdessä tekemiseen, tasavertaiseen, luottamukselliseen ja keskustelevaan vuorovaikutussuhteeseen sekä vaikutusmahdollisuuksiin (Helminen 2006, 204–205).

Opinnäytetyöni toiminnallisessa osuudessa, Minun vuoteni – projektissa, hyödynnettiin osallisuuden tukemisessa muun muassa ympäristökasvatuksen, seikkailukasvatuksen ja elämyspedagogiikan piirteitä. Moilasan (2009, 46) mukaan elämyspedagogiikka soveltuu hyvin kehitysvammaisten lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen tukemiseen siitä kertyvien elämysten sekä uusien kokemusten takia, joiden avulla kehitysvammaisen lapsi voi laajentaa kuvaansa ympärillä olevasta maailmasta. Minun vuoteni – projektissa elämyspedagogiset ja seikkailukasvatukselliset kokemukset tarjosivat lapselle osallisuuden tunteina muun muassa voimaantumista, luottamusta sekä sitoutumista (Jämsén & Pyykkönen 2014, 9). Nämä näkyivät esimerkiksi toimintojen jälkeen lapsen kykyinä säädellä omaa toimintaansa: levottomuuden vähenemisellä, luottamussuhteen parantumisella, tunne- ja mielipiteen ilmaisun rohkeutena.

Toiminnallisten osallisuutta tukevien menetelmien, kuten seikkailukasvatuksen ja elämyspedagogiikan sekä tunnekasvatuksen piirteiden soveltaminen projektissa on

ollut toimivaa ja onnistunutta. Toteutetussa projektissa osallistuneelle lapselle tarjottiin erilaisia, eritasoisia sekä –syvyisiä osallistumisen mahdollisuuksia, mikä onkin osallisuuden kokemisessa merkittävää (Koskinen 2009, 38). Menetelmien sekoitus on tuonut sopivaa vaihtelua toimintakertoihin, sekä tarjonnut erilaisia vaihtoehtoja osallisuuden sekä itsemääräämisoikeuden tukemisen toteutukseen. Projektin aikana toteutetut toiminnalliset menetelmät sovellettiin konkreettisten asioiden kautta sopimaan lapsen arkiseen ympäristöön, joka tukee parhaiten osallisuuden tavoitetta (Koskinen 2009, 39). Lisäksi luonnon tarjoamien kokemusten avulla lapsi on saanut myönteisiä onnistumisen kokemuksia.

Minun vuoteni – projekti antoi siihen osallistuneelle lapselle paljon hänen ikä- ja kehitystasonsa sekä mielenkiinnon mukaisesti uusia elämyksiä, joiden avulla lapsi on oppinut myös havainnoimaan omaa ympäristöään. Moilasen (2009, 47) mukaan luontoa pitäisi käyttää enemmän hyväksi oppimisympäristönä, koska se tarjoaa monipuolisia elämyksiä kehitysvammaisille lapsille. Luonnon sitominen ja yhdistäminen Minun vuoteni – projektiin oli mielestäni täysin oikea valinta. Kehitysvammaiselle ja erityistä tukea tarvitsevalle lapselle luonto on rauhoittava elementti, joka auttaa lasta myös keskittymään itse toimintaan (Järvinen & Myntti-Kivinen 2012, 2). Tämä näkyi myös projektissani, sillä osallistuvan lapsen levottomuus väheni luontoretkillä ja lapsi nautti luonnossa liikkumisesta.

Perhekodin vanhemman ja toisen työntekijän mielestä lapsessa tapahtui projektin aikana myönteistä kehitystä muun muassa keskittymiskyvyssä ja tunteiden ilmaisussa. Minun vuoteni – projektin tavoitteiden ulkopuolisesti myös lapsen motorisissa taidoissa tapahtui kehitystä, mikä näkyi muun muassa luonnossa liikkumisen taidon kehittämisessä.

Minun vuoteni – projektissa minun roolini oli toimia osallistuneen lapsen ohjaajana, joka tukee ja kannustaa lasta osallistumaan, olemaan aktiivinen toimija sekä kertomaan oman mielipiteensä toiminnan laadusta (Kurki 2000, 20, 23). Ohjaajan roolini oli toimia Minun vuoteni – projektissa pääasiassa lapsen rinnalla kulkijana, joka tarjoaa lapselle osallistumisenkokemuksia sekä yhteisöllisyyden tunteita (Cantell 2004, 65-67). Koen, että olen tässä onnistunut ja lapsen mielestä olen toiminut hyvänä ohjaajana.

Osallistunut lapsi koki, että hänen mielipiteellään oli merkitystä ja että ohjaajana arvostin sitä, mikä linkittyy Pieviläisen (2014, 129) toteamukseen palautteen keräämisestä ja sen vaikutuksista asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutukseen sekä asiakkaan kokemaan osallisuuteen. Lapsen omien mielipiteiden kertominen ja kokemusten jakaminen tekevät juuri osallisuuden kokemuksesta merkityksellistä, jota myös lapsi arvosti (Helminen 2006, 204–205). Vaikka palautteen keräämismenetelmä ei toteutamallani tavalla ollut se paras mahdollinen, lapsen kokemus mielipiteen ilmaisun vapaudesta on kannustava.

Lapsen mielestä Minun vuoteni – projekti onnistui tämän kaltaisena toimintona ja hän kommentoi haastattelun aikana kysymykseeni projektin kehittämistarpeista seuraavasti: *”Ei millään, tää on ollu ihan kivaa. Ihan tosi kivaa!”* Ainoana kehittämiskohteena lapsi kertoi, että olisi halunnut käydä kasvimuseossa, koska *”siellä voisi olla vaikka niitä lihansyöjäkasveja -- mua on aina kiinnostanu ne”*. Lapsen esittämä toive ilmaisee lapsen halukkuutta jatkaa projektissa ja muissa perhekodin lapsissa tämä projekti on aiheuttanut myös kiinnostusta.

7.3 Kehittämisehdotukset

Kokonaisuudessaan Perhekoti Pikku-Pirtti Oy:llä toteutettua projektia ei ole saatu loppuun vieläkään, koska sen lähtökohtana oli toteuttaa sitä kokonaisen vuoden ajan ja sen jokaisena vuodenaikana. Tähän opinnäytetyöhön tuleva osuus kuvastaa ainoastaan kevään, kesän ja syksyn osuutta. Kuitenkin useiden toimintakertojen jälkeen huomasin Minun vuoteni – projektiin osallistuneen lapsen kokeneen osallisuuden ja vaikuttamisen tunteita, joten projektini päätavoitteisiin päästiin. Projektia voi ja pystyy kuitenkin kehittämään eteenpäin ja se tarjoaa sille hyvät mahdollisuudet. Minun vuoteni – projektin toteutus antaa vapauden muuttaa ja soveltaa erilaisia menetelmiä kehitysvammaisen lapsen osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden tukemisessa. Projektin punainen lanka kulkee kuitenkin niiden ja luonnon yhdistämisessä.

Koen, että projektin toteutusta pitäisi kehittää niin, että sitä olisi helppo toteuttaa erita-soisten kehitysvammaisten lasten kanssa. Minun vuoteni – projektiin osallistuvan lapsen kehitysvammaisuuden taso on lievä, joten esimerkiksi hänen kohdallaan palautteen kerääminen kirjallisesti oli suhteellisen helppoa. Liitteistäkin löytyvän palauttelomakkeen täyttäminen ja ymmärtäminen olisi hyvin vaikeaa esimerkiksi vaikeasti

kehitysvammaiselle lapselle. Myös Minun vuoteni – projektissa käytetyt menetelmät eivät välttämättä esimerkiksi vaikeasti kehitysvammaiselle lapselle sovi. Lisäksi vaikeasti vammaiselta lapselta on hieman hankalampaa saada tietoa hänen osallisuuden ja vaikuttamisen kokemuksistaan tässä projektissa käytettyjen tapojen avulla. Tällä hetkellä Minun vuoteni – projekti soveltuu tämän kaltaisena kuin se on tässä opinnäytetyössä toteutettu lievästi tai keskivaikeasti älyllisesti kehitysvammaisille lapsille, jotka pystyvät tuomaan esille sanallisesti tai kirjallisesti omia mielipiteitään ja kiinnostuksen kohteitaan.

Ohjaajan roolini oli toimia lapsen kannustavana ja innostavana rinnalla kulkijana. Olen työskennellyt samanlaisena ohjaajana ennenkin, joten kokemus omasta ohjaajuudesta vain kasvoi. Minun vuoteni – projektissa tarkoituksena oli työskennellä yhden lapsen kanssa, yksilöohjauksen mukaisesti. Jäin kuitenkin miettimään, kuinka tätä voisi hyödyntää esimerkiksi ryhmäohjauksessa tai sen muotona. Yksilöohjauksena Minun vuoteni – projekti antaa lapselle valtavasti ohjaajan ja aikuisen henkilökohtaista huomiota ja projektin tuomien tuloksien mukaan työskentelytapa mahdollisti osallistuvan lapsen ja ohjaajan välisen luottamussuhteen kasvamisen. Osallisuudessa kuitenkin on kyse yhteisöllisyydestä ja sen kokemuksesta sekä koettujen kokemusten jakamisesta ja niistä oppimisesta. Niiden avulla voimme saada uusia näkökulmia sekä toimintatapoja (Helminen 2006, 205).

7.4 Oman oppimisen arviointi

Uudet oppimiskokemukset sekä niiden jakaminen muille ihmisille tarjoavat osallisuuden tunteita (Helminen 2006, 204). Minulle tämän opinnäytetyön ja Minun vuoteni – projektin toteutus ovat olleet erittäin opettavaisia. Itselläni oli jo entuudestaan hieman osaamista ja tietoa kehitysvamma-alalta, mutta kehitysvammaisten lasten kanssa olen päässyt työskentelemään vasta Perhekoti Pikku-Pirtissä. Työskentely kehitysvammaisten lasten kanssa vaatii hyvää ennakointi- ja havainnointikykyä, sillä tilanteet voivat muuttua silmänräpäyksessä. Esimerkiksi Minun vuoteni – projektiin osallistunut lapsi meinasi jo luopua koko projektiin osallistumisesta, koska häntä ei olisi kiinnostanut tehdä palautelomaketta erään toimintakerran jälkeen sekä häntä samalla hermostutti tuleva retki. Ilman tunnekortteja, perhekodin vanhemman apua sekä oman ammatillisuuden haastamista lapsi olisi varmasti luopunut osallistumisesta.

Olen kuitenkin tyytyväinen Minun vuoteni – projektiin, sillä se tarjoaa loistavan pohjan jatkotoimenpiteille ja kehittämisideoille. Tämän opinnäytetyön ansiosta sain todella paljon rohkeutta lähteä kokeilemaan ja kehittämään kehitysvammaisille lapsille suunnattua osallistavia menetelmiä sisältävää toimintamallia. Minun vuoteni – projekti oli mielestäni onnistunut ensimmäiseksi kokeiluksi Perhekoti Pikku-Pirtissä ja olen erittäin tyytyväinen sen kokonaisuuteen.

Minun vuoteni – projektin aikana koin suurimmaksi haasteeksi saada tietoa osallistuneelta lapselta oikeasti häntä kiinnostavista asioista sekä hänen oikean mielipiteensä. Kehitysvammaisilla lapsilla ja lastensuojelun asiakkaila oman mielipiteen kertominen on usein hankalaa, sillä he ovat tottuneet siihen, että joku muu henkilö tekee päätökset heidän puolestaan. Lapsella oli myös hankaluuksia oman mielikuvituksen kanssa ja hän ei välttämättä uskaltanut tai edes osannut unelmoida mistään kivasta. Tämän asian huomasin jo hyvin tämän projektin alussa. Lapsen oli äärimmäisen hankalaa kertoa, mitä asioita hän haluaisi kokea, nähdä ja tuntea. Liikkeelle täytyi lähteä hyvin pienistä asioista ja erilaisten vaihtoehtojen antamisella.

Osallistuneen lapsen kanssa toimiminen oli kuitenkin suhteellisen helppoa ja meidän välinen yhteistyö sujui hyvin. Minun vuoteni – projektin aikana lapsen ja minun välinen luottamussuhde kasvoi ja koen, että olen saanut ohjaajana myös suuren positiivisen vastuun tämän myötä. Projektin ansiosta lapsen ja minun välille muodostui osallisuuden kriteerit täyttävä luottamuksellinen ja vuorovaikutuksellinen suhde (Jämsén & Pyykkönen, 2014, 9). Koen, että luottamuksen ja hyvän olon tunteet saivat osallistuneen lapsen kokemaan oman toiminnan sitoutuneeksi. Tämän avulla lapsi koki muun muassa välittämisen tunteita. Aidon kohtaamisen ja keskustelun ansiosta lapsi pystyi käsittelemään kanssani itselleen vaikeita asioita, kuten koulussa tapahtuneita kiusaamistilanteita ja omaan perheeseen liittyviä asioita.

Yhteistyö tämän työn tilaajan Perhekoti Pikku-Pirtin kanssa toimi hyvin. Sain heidän työntekijöiltä paljon kehittämisideoita opinnäytetyöhöni ja heidän mielipiteitään otin myös huomioon työni toteutuksessa. Lähtökohtana oli kuitenkin kehittää perhekodille uusi toiminnallinen menetelmä, jonka avulla voidaan tukea heidän jokaisen kehitysvammaisen lapsen osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta perhekodilla. Sain hyvin vapaat kädet Minun vuoteni – projektin toteutukseen, joka on myös kannustanut luovaan työskentelyyn.

Minun vuoteni – projekti oli sekä osallistuneen lapsen, Perhekoti Pikku-Pirtin kuin itseni mielestä onnistunut kokonaisuus. Soveltamista ja kehittämistä Minun vuoteni – projekti vaatii vielä ja siihen vaikuttavat monet eri asiat, kuten projektiin osallistuvan lapsen kehitysvamman taso sekä hänen kiinnostuksen kohteensa. Voin kuitenkin olla tyytyväinen opinnäytetyöhöni ja sen prosessiin. Tämä opinnäytetyö on toiminut itselleni kasvattavana tekijänä ja olen kiitollinen Perhekoti Pikku-Pirtille näin hienosta ja luovasta mahdollisuudesta toteuttaa tämän kaltaista projektia. Projektiin osallistuneen lapsen antama arvosana Minun vuoteni – projektille oli 4, kun asteikkona oli 1-5. Tämä siksi, koska lapsen mielestä *”on ollut ihan ok ja tosi kivaa”* ja huomautukseeni tästä, että jotain olisimme voineet tehdä paremmin, vastauksena tuli *”niin.. Koska mua on aina kiinnostanu ne lihansyöjäkasvit.”*.

LÄHTEET

- Atu, Milja 2012. Tällainen syrjintä koskettaa jopa 40 000 suomalaista. Studio55.fi. WWW-dokumentti. <http://www.studio55.fi/terveys/article/tallainen-syrjinta-koskettaa-jopa-40-000-suomalaista/125224>. Päivitetty 1.11.2012. Luettu 2.8.2015.
- Aula, Ilkka 2009. Ympäristökasvatuksen olemusta etsimässä. Teoksessa Heikkinen, Minna (toim.) Nuorisotyön mieli ja merkitys. Jyväskylä: Turun yliopisto.
- Cantell, Hannele (toim.) 2004. Ympäristökasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus.
- Eriksson, Susan 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot – vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen. Kehitysvammaliiton tutkimuksia 3/2008. Anjalankoski: Kehitysvammaliitto ry.
- Haarni, Ilka 2006. Keskenestä yhdenvertaisuutta. Vammaisten henkilöiden hyvinvointi ja elinolot Suomessa tutkimustiedon valossa. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen raportti 6/2006. PDF-tiedosto. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77988/R6-2006-VERKKO.pdf>. Ei päivitystietoa. Luettu 10.8.2015.
- Hakkarainen, Pirjo, Kuukkanen, Maria & Piispanen, Hannu 2013. Parasta perhehoitoa – Perhehoidon tietopaketti. Perhehoitoliitto ry. Jyväskylä: Perhehoitoliitto.
- Heikkinen-Peltonen, Riitta, Innamaa, Marja & Virta, Marjut 2014. Mieli ja terveys. Helsinki: Edita.
- Hellström, Martti 2010. Sata sanaa kasvatuksesta. Juva: PS-kustannus.
- Helminen, Jari (toim.) 2006. Elämä koettelee, tuki kannattelee Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Juva: PS-kustannus.
- Huttunen, Anja 2014. Henkilökohtainen tiedoksianto. Perhekotivanhempi. Perhekoti Pikku-Pirtti Oy.
- Jämsén, Arja & Pyykkönen, Anna 2014. Osallisuuden jäljillä. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. PDF-tiedosto. <http://www.jelli.fi/lataukset/2014/05/oSallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>. Ei päivitystietoja. Luettu 25.10.2015.
- Järvinen, Hanna & Myntti-Kivinen, Eveliina 2012. City-luontokerho - Luontokerho kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille. Opinnäytetyö. Turun ammattikorkeakoulu. PDF-tiedosto. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/57379/Jarvinen_Hanna_Myntti-Kivinen_Eveliina.pdf?sequence=1. Ei päivitystietoja. Luettu 22.10.2015.
- Kaltiala-Heino, Riittakerttu, Poutanen, Outi, & Välimäki, Maritta 2001. Sairauden häpeällinen leima. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim. WWW-dokumentti. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=onn00080. Ei päivitystietoja. Luettu 11.11.2015.

Karhunen, Maiju & Matikainen, Piia 2014. Vammaisten syrjintä verrattavissa rasismiin, seksismiin ja homofobiaan. Savon Sanomat. WWW-dokumentti. <http://www.savonsanomat.fi/uutiset/kotimaa/professori-vammaisten-syrjinta-verrattavissa-rasismiin-seksismiin-ja-homofobiaan/1911932>. Päivitetty 12.10.2014. Luettu 2.8.2015.

Karppinen, Seppo J.A. 2005. Seikkailullinen vuosi haastavassa luokassa. Etnografinen toimintatutkimus seikkailu- ja elämyspedagogiikasta. Kasvatustieteiden tiedekunta, kasvatustieteiden ja opettajakoulutuksen yksikkö, Oulun yliopisto. PDF-tiedosto. <http://herkules oulu.fi/isbn9514277554/isbn9514277554.pdf>. Ei päivytystietoja. Luettu 15.8.2015.

Karppinen, Seppo J.A. & Latomaa, Timo (toim.) 2007. Seikkaillen elämyksiä. Seikkailukasvatuksen teoriaa ja sovelluksia. Tampere: Lapin yliopistokustannus

Kaski, Markus (toim.) 2012. Kehitysvammaisuus. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. FAS ja muut FASDin muodot. <http://verneri.net/yleis/fas-ja-muut-fasdin-muodot>. Päivitetty 25.7.2014. Luettu 12.4.2015.

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. Tietoa kehitysvammasta. WWW-dokumentti. <http://www.kvtl.fi/fi/kehitysvamma->. Ei päivytystietoa. Luettu 7.3.2015.

Ketola, Jari (toim.) 2008. Sijoita perheeseen – perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Juva: PS-kustannus.

Kiiski, Johanna & Pursiainen, Laura 2012. Tuliko tunne? Välineitä tunnetaitojen harjoitteluun. Mikkeli: Mikael-koulu.

Koskentausta, Terhi 2006. Kehitysvammaisten mielenterveyshäiriöt – mitä etsitään ja miten hoidetaan? Duodecim 122, 1927. PDF-dokumentti. <http://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo95909.pdf>. Luettu 13.4.2015.

Koskinen, Sanna 2009. Lasten ja nuorten osallistumisen riemu ja raamit. Yhdyskuntasuunnittelu. PDF-tiedosto. http://www.yss.fi/yks2009-2_koskinen.pdf. Ei päivytystietoja. Luettu 11.11.2015.

Kurki, Leena 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Vastapaino.

Kuukkanen, Maria 2008. Kehitysvammaisten perhehoito: Perhehoidon määrät ja sijoitusten perusteet. Teoksessa Ketola, Jari (toim.) Sijoita perheeseen – perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Juva: PS-kustannus, 70-78.

Lastensuojelulaki 2 §, 75 § & 76 § (13.4.2007/417). WWW-dokumentti. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Luettu 7.3.2015.

Linnossuo, Outi 2007. Seikkailukokemusten vaikuttavuuden tutkimus. Teoksessa Karppinen, Seppo J.A. & Latomaa, Timo (toim.) Seikkaillen elämyksiä. Seikkailukasvatuksen teoriaa ja sovelluksia. Tampere: Lapin yliopistokustannus, 201–223.

Malm, Marita, Matero, Marja, Repo, Marjo & Talvela, Eeva-Liisa. 2006. Esteistä mahdollisuuksiin : Vammaistyön perusteet. Helsinki: WSOY.

Moilanen, Laura 2009. Elämyksiä etsimässä. Elämyspedagogiikan soveltuminen kehitysvammaisten lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen tukemiseen vapaa-ajan tapahtumissa. Opinnäytetyö. Kajaanin ammattikorkeakoulu. PDF-tiedosto.

<https://theseus32->

kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/5041/Moilanen_Laura.pdf?sequence=1. Ei päivitystietoja. Luettu 22.10.2015.

Pajulammi, Henna 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Helsinki: Talentum.

Papunet 2015. Kuvatyoäkalu. WWW-dokumentti.

<http://papunet.net/materiaalia/kuvatyo%C3%B6kalu>. Päivitetty 22.8.2014. Luettu 13.10.2015.

Perhehoitajalaki 1 § (8.4.2011/317). WWW-dokumentti.

<http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920312?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perhehoitajalaki>. Luettu 7.3.2015.

Perttula, Juha 2007. Elämysten merkitys ihmiselämässä. Teoksessa Karppinen, Seppo J.A. & Latomaa, Timo (toim.) Seikkailen elämyksiä. Seikkailukasvatuksen teoriaa ja sovelluksia. Tampere: Lapin yliopistokustannus, 53–74.

Peuraniemi, Teemu 2012. Luonnollista hyvinvointia – Esisuunniteluhanke green care-toimintamallin kehittämisestä Muurutvirran hoitokodin kehitysvammaisille asukkaille. Opinnäytetyö (YAMK). Turun ammattikorkeakoulu. PDF-tiedosto.

http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/43515/Peuraniemi_Teemu.pdf?sequence=1. Ei päivitystietoja. Luettu 15.11.2015.

Pieviläinen, Hanna 2014. Vastaamalla voi vaikuttaa! Teoksessa Jämsén, Arja & Pyykkönen, Anna (toim.) Osallisuuden jäljillä. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. PDF-tiedosto. <http://www.jelli.fi/lataukset/2014/05/osallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>. Ei päivitystietoja. Luettu 25.10.2015.

Searle, Beverly & Hultén, Maj (toim.) 2005. Pieni keltainen kirja, osa 1. Unique – Harvinaisten kromosomipoikkeavuuksien tukiryhmä. Suomentanut Peippo, Maarit. PDF-dokumentti. http://www.rarechromo.org/fpdl/lyb_finnish.pdf. Ei päivitystietoja. Luettu 12.4.2015.

Sosiaalihuoltolaki 25 § (3.4.1992/311) & 26 § (3.4.1992/311). WWW-dokumentti.

<http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuoltolaki>. Luettu 6.3.2015.

Suni, Henrik 2015. Eduskunta hyväksyi YK:n vammaisten yleissopimuksen. Helsingin Sanomat. WWW-dokumentti. <http://www.hs.fi/kotimaa/a1425363330452?ref=hs-art-artikkeli>. Päivitetty 4.3.2015. Luettu 16.3.2015.

Suomen Nuorisokeskusyhdistys 2015. Seikkailukasvatus – mitä se on? Kasvattajina uusi tilanne ja aidot haasteet. WWW-dokumentti.
<http://www.snk.fi/fi/toiminta/seikkailukasvatus/seikkailukasvatus-+mita+se+on/>. Ei päivitystietoja. Luettu 15.8.2015.

Suopajärvi, Leena 2013. Opas projektiarviointiin. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan julkaisuja. PDF-tiedosto.
<http://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61824/suopaj%C3%A4rvi%20leena.pdf?sequence=2>. Ei päivitystietoja. Luettu 20.4.2015.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015a. Ammatilliset perhekodit. WWW-dokumentti.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/ammattilliset-perhekodit>. Päivitetty 7.4.2015. Luettu 26.7.2015.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015b. Lainsäädäntö velvoittaa lasten ja nuorten osallisuuteen. WWW-dokumentti. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/johdon_tueksi/lasten_ja_nuorten_vaikuttamismahdollisuudet/lainsaadanto. Päivitetty 9.1.2015. Luettu 5.8.2015.

Tornberg, Tenho 2014. Lapsia sijoitetaan perhekoteihin entistä vähemmän. Yle, Keski-Suomi. WWW-dokumentti.
http://yle.fi/uutiset/lapsia_sijoitetaan_perhekoteihin_entista_vahemman/7667006. Päivitetty 4.12.2014. Luettu 26.2.2015.

Turunen, Marju & Lindblad, Maria 2007. Kehitysvammaisen lapsen asema lastensuojelussa. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu. PDF-tiedosto.
http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Jarvenpaa2007/f01f28_Jarvenpaa_2007_Turunen_7309_Lindblad_7533.pdf. Ei päivitystietoja. Luettu 19.8.2015.

Työterveyslaitos 2014. Epäasiallinen kohtelu ja häirintä työpaikalla. WWW-dokumentti.
http://www.ttl.fi/fi/muuttuva_tyoelama/toissa_suomessa/osana_tyoyhteisoa/hairinta/sivut/default.aspx. Päivitetty 26.8.2014. Luettu 11.11.2015.

Unique 2009, Duplications of 2p. Rare Chromosome Disorder Support Group. PDF-tiedosto.
<http://www.rarechromo.org/information/Chromosome%202/2p%20duplications%20FTNW.pdf>. Ei päivitystietoja. Luettu 18.10.2015.

Vehmanen, Mari & Vesa, Laura 2012. Minun elämäni. Kehitysvammaisten Tukiliiton julkaisusarja 3/2012. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. PDF-tiedosto.
http://www.kvtl.fi/media/Julkaisut/Oppaat/Tukiliiton_julkaisusarja_2012_alkaen/KVT_L_Minun_elamani_iso_verkko.pdf. Ei päivitystietoja. Luettu 10.8.2015.

Webster-Stratton, Carolyn 2011. Kuinka edistää lasten sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja. Espoo: Profami Oy.

Minun vuoteni – projektin yhteiset säännöt

MINUN VUOTENI – PROJEKTIN YHTEISET SÄÄNNÖT

OSALLISTUMINEN

Osallistumme aktiivisesti Minun vuoteni – projektiin: ohjaaja toimii lapsen innostajana ja osallistuva lapsi haastaa itseään osallistumaan toimintaan. Tartumme rohkeasti toimintaan, emmekä pelkää kokeilla uusia juttuja.

SITOUTUMINEN

Molemmat, niin ohjaaja kuin osallistuva lapsikin, sitoudumme noudattamaan Minun vuoteni – projektin yhdessä luomia sääntöjä. Sitoudumme osallistumaan koko vuoden kestävään projektiin ja käymään yhdessä läpi kaikki Suomen neljä vuodenaikaa. Emme luovuta epäonnistumisen tai muiden takapakkien tullessa eteen, vaan ne esteet on luotu ylitettäviksi.

KUNNIOITTAMINEN

Toisen kunnioittaminen on kaiken perusta, kohtelemme toisiamme arvostavasti. Emme tahallisesti riko toisen omaisuutta tai satuta muita. Muistamme myös luonnossa ja ulkona liikkeessamme kunnioittaa luontoa, ympäristöä ja sen ylläpitämää elämää. Tämä tarkoittaa sitä, että emme tuhoa ja revi luontoon kuuluvia kasveja, roskaa luontoa tai häiritse luonnossa kohtaamia eläimiä.

ASIALLINEN KÄYTTÄYTYMINEN

Käyttäydymme asiallisesti toisiamme kohtaan, emmekä kohtele toista huonosti. ”Kohtelee muita niin kuin haluaisit itseäsi kohtelevan” – sanonta pätee tässä hyvin. Kaikenlainen kiusaaminen on kielletty ja siihen puututaan saman tien.

MIELIPITEEN JA TUNTEIDEN ILMAISU

Minun vuoteni – projekti perustuu avoimelle keskustelulle ohjaajan ja osallistuvan lapsen välillä. Lapsen mielipide ja osallistuminen ovat kaiken lähtökohtana. Palautteen antaminen on tärkeää toiminnan kehittämisessä. Projektin aikana tulemme käsittelemään erilaisia tunteita ja niiden käsittelyssä käytetään aputoimena muun muassa tunnekortteja. Ohjaaja kannustaa osallistuvaa lasta ilmaisemaan tunteitaan ja tuntemuksiaan, sekä ohjaa vaikeidenkin tunteiden käsittelyssä.

Minun vuoteni – projektin yhteiset säännöt

VASTUULLISUUS

Osallistuvalla lapsella annetaan lapsen kehityksen ja ikätason mukaisesti vastuuta toiminnan suunnittelusta. Ohjaajalla on vastuu kuulla lapsen mielipide Minun vuoteni – projektin toiminnasta ja lapsen toiveita on kuunneltava. Ohjaaja vastaa kuitenkin aina yleisestä turvallisuudesta.

VAITIOLOLUPAUS

Ohjaajan keräämää palautetta (lomake, haastattelu yms.) ei käytetä muuhun tarkoitukseen kuin Minun vuoteni – projektin arvioimiseen ja kehittämiseen. Projektin aikana kokemista asioista saa kuitenkin puhua, ohjaaja työn vaatimaa vaitiolovelvollisuutta noudattaen.

Minun vuoteni – projektin menetelmät

MINUN VUOTENI – PROJEKTIN MENETELMÄT

• **Ensimmäinen kerta**

- Kohde: Mikkelin Jalkaväkimuseo
- Ajankohta: 4.6.2015

- Toiminnan tavoitteet ja toteutus:
 - o Minun vuoteni – projektin aloitus
 - Yhteisten sääntöjen kertaaminen: Mitä, miksi, miten? → Toimintaan sitoutuminen, aktiivinen osallistuminen tärkeää.
 - Toiminnan tarkoituksen selventäminen: Mitä, miksi, miten? → Annetaan lapselle mahdollisuus kysyä ja esittää mielipiteitä projektista.
 - Lapsen mielenkiinnon kohteiden selvittäminen
 - o Tutustuminen: lapsi – ohjaaja
 - Osallistuva lapsi – innostava ohjaaja
 - Aktiivinen kuunteleminen: Kysele, kuuntele, huomio. → Luottamussuhteen rakentaminen alkaa lapsen huomioinnista, yhteisen ajan antaminen.

- Keinot tavoitteisiin pääsyyn ja toteutukseen:
 - o Tutustuminen kulttuuriseen perinteeseen
 - Jalkaväkimuseon miljö, historia
 - o Avoin keskustelu
 - Miltä tuntuu? Mikä kiinnostaa?
 - o Osallisuuden menetelmä
 - Ympäristökasvatus: kaupunkimiljö, historialliset rakennukset → kevään/ alkavan kesän tutkiminen eväiden syönnin yhteydessä.
 - Sosiokulttuurinen innostaminen: lapsi osaksi suunnittelua, aktiivinen kuuntelu ja osallistuminen, innostava tutkiminen

- Arviointi:
 - o Fiiliskierros eväiden syönnin yhteydessä
 - Reflektioiva keskustelu: Mitä uutta opin? Mikä oli kiinnostavaa/ mikä ei? Mikä jäi mieleen? Mitä tunteita koin? → Tunnekortit apuna.
 - o Palautelomake toiminnan jälkeen

• **Toinen kerta**

- Kohde: Mikkelipuisto ja hiidenkirnu
- Ajankohta: 10.6.2015

- Toiminnan tavoitteet ja toteutus:
 - o Osallistuvalla lapsella selvitetty aiemmin mielenkiinnon kohteita ja retkikohteita → Toteutus niiden pohjalta.

Minun vuoteni – projektin menetelmät

- Kaupunkimiljöön tutkiminen ja rakennettu ympäristö → Miten luonnon/ ihmisen vaikutukset näkyvät puistossa ja hiidenkirnulla?
 - Luonnon monimuotoisuus: Kasvit, puut ja kivet → Miten voimme hyödyntää eri materiaaleja ja kuinka ne vaikuttavat toinen toisiinsa?
- Keinot tavoitteisiin pääsyyn ja toteutukseen:
 - Aistiharjoitukset luonnon tutkimisessa
 - Mitä tunnen, näen, kuulen, haistan? → Erilaisten materiaalien tunnustelua, katselua ja haistelua. Mikkeli puistosta lähtevien äänien kuuntelua ja rauhoittumista silmät kiinni.
 - Rauhallisuushetki omassa luontokolossa → eväiden syönti itselleen mielekkäällä paikassa Mikkeli puiston puutarhan kätköissä.
 - Osallisuuden menetelmä
 - Ympäristökasvatus: Luonnon ja aistien yhdistäminen → rauhoittuminen, kuunteleminen.
- Arviointi:
 - Etsi minulle – perustelee minulle
 - Lapsi valitsee Mikkeli puistosta mieluisan puutarhan ja kertoo, miksi tämä on hänen mielestään paras paikka koko puistossa.
 - Palautelomake toiminnan jälkeen
 - Retken muistelua ja reflektoivaa keskustelua palautelomakkeen täyttämisen jälkeen.

• **Kolmas kerta**

- Kohde: Astuvansalmen kalliomaalaukset
- Ajankohta: 13.6.2015
- Toiminnan tavoitteet ja toteutus:
 - Osallistuvalla lapsella selvitetty aiemmin mielenkiinnon kohteita ja retkikohteita → Toteutus niiden pohjalta.
 - Luonnon tutkiminen
 - Mitä näen, kuulen, haistan?
 - Mahdollisten eläinten ja niiden jättämien jälkien tunnistaminen.
 - Historia osaksi minua
 - Kalliomaalauksien historia ja suomalainen perinnemaisema tutuksi.
- Keinot tavoitteisiin pääsyyn ja toteutukseen:
 - Luontoharjoitukset
 - Ihmisen vaikutukset luonnossa: Kalliomaalauksien ihmettelyä → Mitä ne meille kertovat?
 - Kasvien tunnistaminen: Tuo minulle –leikki → Ohjaaja pyytää lasta etsimään ja tuomaan luonnosta erilaisia asioita (puun oksa, käpy, havunneulanen jne.)

Minun vuoteni – projektin menetelmät

- Osallisuuden menetelmä
 - Seikkailukasvatus ja elämyspedagogiikka: hieman haastavammassa maastossa patikoiminen (kivinen ja juurinen maasto, puron ylityksiä sekä jyrkkiä mäkiä) → palkintona kaunis järvimaisema ja historialliset kalliomaalaukset.
- Arviointi:
 - Turinatuokio retkieväiden syönnin yhteydessä
 - Mikä oli kivaa? Mitä uutta opin?
 - Palautelomake toiminnan jälkeen
 - Retken muistelua ja refleктоivaa keskustelua palautelomakkeen täyttämisen jälkeen.

• Neljäs kerta

- Kohde: Lappeenrannan hiekkalinnat
- Ajankohta: 19.7.2015
- Toiminnan tavoitteet ja toteutus:
 - Muokattua luonnonmateriaalia kaupunkimiljöössä
 - Hiekkalintojen kuvailua ja omatoimista rakentamista hiekkalaatikolla.
 - Tutustuminen Lappeenrannan satama-alueeseen sekä linnoituksiin
- Keinot tavoitteisiin pääsyyn ja toteutukseen:
 - Lapsen vapaus tutkimiseen
 - Kannustetaan lasta etsimään hänen mielestään paras hiekkalinnat tai -veistos → Perustelut miksi oli paras/ hienoin?
 - Vapaa leikki
 - Mielikuvituksen kehittäminen ja siihen kannustaminen.
 - Osallisuuden menetelmä
 - Ympäristökasvatus: Rakennetun ympäristön arvostaminen → Kun kohtelen ympärilläni olevaa ympäristöä hyvin, jokainen viihtyy siellä.
- Arviointi:
 - Palautelomake toiminnan jälkeen
 - Retken muistelua ja refleктоivaa keskustelua palautelomakkeen täyttämisen jälkeen.

• Viides kerta

- Kohde: Helsingin Luonnontieteellinen museo
- Ajankohta: 23.7.2015
- Toiminnan tavoitteet ja toteutus:
 - Osallistuvalla lapsella selvitetty aiemmin mielenkiinnon kohteita ja retkikohteita → Toteutus niiden pohjalta.
 - Vastuullisuus ja oman mielipiteen kertominen
 - Koko päivän ohjelman ennakolta läpikäyminen yhdessä lapsen kanssa (rauhottaa lasta ja tuo turvallisuuden tunteen).

Minun vuoteni – projektin menetelmät

- Lapsen mahdollisuus kertoa, mitä muuta haluaa Helsingissä tehdä museovierailun jälkeen (ruokailu, tuliaisostokset jne.).
- Uuden kokeminen
 - Normaalista päiväjärjestyksestä poikkeava päivä: Junalla matkustaminen Helsinkiin ja takaisin, museo ja shoppailu pääkaupungissa. → Jännityksen ja ”hälinän” sietokyvyn kehittäminen.
- Keinot tavoitteisiin pääsyyn ja toteutukseen:
 - Maksimaalinen ajankäyttö Luonnontieteellisessä museossa
 - Rauhallinen tutkiminen: Lapselle annetaan mahdollisuus kyseenalaistaa, kokeilla ja tutkia museon antia.
 - Osallisuuden menetelmät
 - Seikkailukasvatus ja elämyspedagogiikka: Koko matka on lapselle koko kesän suurin ja odotetuin elämys. → Kannusta, tue ja rohkaise lasta tutkimaan museon tarjontaa!
 - Tunnekasvatus: Tunnekorttien käyttö osallistuvan lapsen tunteiden käsittelyn tukena. → Sadutus: Kerro korttien perusteella, minkälainen päivä oli ollut?
- Arviointi:
 - Palautelomakkeen täyttäminen jo paluumatkalla
 - Retken muistelua ja reflektoivaa keskustelua perhekodilla ohjaajan seuraavana työpäivänä

• Kuudes kerta

- Kohde: Anttolan Neitvuori
- Ajankohta: 30.7.2015
- Toiminnan tavoitteet ja toteutus:
 - Vastuullisuuden harjoittelu
 - Mitä tarvitsen retkelle mukaan?
 - Omatoimisuuden sekä -aloitteellisuuden lisääminen
 - Ruuan valmistamiseen osallistuminen: Trangia ja makkaranpaisto nuotiolla.
 - Luonnon tutkiminen
 - Vuodenajan vaihtelu: näkyykö jo?
- Keinot tavoitteisiin pääsyyn ja toteutukseen:
 - Retken toteutuksen suunnittelua jo hyvissä ajoin
 - Retkieväiden suunnittelu: Mitä syömme ja mitä voimme ottaa mukaan retkelle?
 - Retkelle tarvittavien tavaroiden ja eväiden kantamiseen osallistuminen.
 - Leikkiminen ja luova tutkiminen maastossa
 - Vapaa leikkiminen ja tutkiminen.
 - Kaarnaveneiden ja käpylehmien valmistaminen.
 - Mustikoiden kerääminen heinänoksan varteen.

Minun vuoteni – projektin menetelmät

- Osallisuuden menetelmä
 - Seikkailukasvatus ja elämyspedagogiikka: Haastavassa maastossa patikoiminen laavulle, jossa retkieväiden valmistamista ja syömistä sekä maisemien ihailua.

- Arviointi:
 - Fiilisrinki: Minkälainen tunne/ tunnelma jäi retkestä?
 - Palautelomake toiminnan jälkeen
 - Retken muistelua ja refleктоivaa keskustelua palautelomakkeen täyttämisen jälkeen.

- **Seitsemäs kerta**

- Kohde: Urpolan luontokeskus ja geokätköily
- Ajankohta: 22.8.2015

- Toiminnan tavoitteet ja toteutus:
 - Ympäristön havainnointia
 - Vuodenajan vaihtelu: kesä – syksy?
 - Geokätköily

- Keinot tavoitteisiin pääsyyn ja toteutukseen:
 - Osallisuuden menetelmät:
 - Seikkailukasvatus ja elämyspedagogiikka: Geokätköilyä Urpolan luontokeskuksen läheisyydessä.
 - Tunnekasvatus: Turhautumisen sietokyvyn kehittäminen geokätköilyn aikana.

- Arviointi:
 - Kuuntelen ja rauhoitun
 - Lapsi valitsee hyvän ja rauhallisen istumapaikan, sulkee silmänsä muutamaksi minuutiksi ja rauhoittuu kuuntelemaan luonnonääniä Urpolassa. Lopuksi keskustelua, millaisia ääniä kuului ja miltä toiminta on tuntunut.
 - Palautelomake toiminnan jälkeen
 - Retken muistelua ja refleктоivaa keskustelua palautelomakkeen täyttämisen jälkeen.

PALAUTELOMAKE

Kerro oma mielipiteesi tehdystä yhteisestä aktiviteetista, eli tekemisestä. Käytä palautteen antamiseen aikaa, äläkä tee hutiloiden.

Palautteen tarkoituksena on kerätä sinun mielipiteesi kirjallisena. Näin voimme kehittää meidän yhteistä toimintaa.

Kiitos, kun annat palautetta.

1. Missä kävimme?

Kerro tähän omin sanoin, missä kävimme.

2. Milloin teimme tämän reissun?

Kirjoita päivämäärä. Jos et muista, kysy aikuiselta apua.

3. Mikä oli reissussa parasta tai kivointa?

4. Mikä oli kiinnostavin juttu reissun aikana?

5. Mikä oli reissussa tyhmintä tai tylsintä?

6. Millaisia ajatuksia sinulle nousi reissusta?

Esimerkiksi mitä jäit miettimään reissun aikana tai sen jälkeen. Mieti vastausta rauhassa, älä turhaudu.

7. Näitä tunteita kävin läpi reissun aikana.

Valitse alla olevista tunteista ne, joita tunsit kokevasi tekemisen aikana. Vastauskohtaan ”muu” voit kirjoittaa, jonkun muun tunteen, mitä listassa ei ollut.

- Ilo
- Riemu, nauru
- Suru
- Neutraali, ”ihan ok fiilis”
- Viha
- Ärsytys
- Innostuneisuus
- Pelko
- Jännitys
- Muu: _____

8. Toiveita ja ajatuksia tulevia reissuja varten.

Mitä haluaisit tehdä? Mikä tekisi yhteisestä hetkestämme vieläkin paremman?

HAASTATTELULUPA

Hyvä vanhempi!

Opiskelen Mikkelin ammattikorkeakoulussa kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelmassa yhteisöpedagogiksi ja teen parhaillani opinnäytetyötäni. Työni tarkoituksena on kehittää Perhekoti Pikku-Pirtti Oy:lle uusi toiminnallinen lasten kasvua ja hyvinvointia tukeva työskentelymuoto, jonka tavoitteena on tukea Perhekoti Pikku-Pirttiin sijoitetun lapsen osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta. Työni pyrkii myös kannustamaan lasta tuomaan esille omia mielipiteitään, tunteuksiaan ja mielenkiinnon kohteita.

Opinnäytetyöni toiminnalliseen osuuteen, Minun vuoteni – projektiin, olemme valinneet yhdessä perhekodin vanhemman Anja Huttusen kanssa lapsesi _____ . Lapsen kanssa olemme tähän mennessä toteuttaneet yhteisiä retkiä muun muassa Mikkelin Jalkaväkimuseoon, Lappeenrannan hiekkalinnoille sekä Helsingin Luonnontieteelliseen museoon. Kaikki retkeilykohteet ovat olleet lapsesi omia toiveita ja niiden mukaan olemme toteuttaneet opinnäytteen toiminnallista osuutta.

Opinnäytetyöni kirjallinen osuus alkaa olemaan valmis, mutta tarvitsen vielä lapsesi mielipiteen projektista ja hänen kokemuksistaan projektin aikana. Pyydän lupaasi saada haastatella lastasi, jotta pystyisin arvioimaan opinnäytetyöni onnistumista hänen kokemuksensa kautta. Haastattelun tulen nauhoittamaan, jonka jälkeen tulen kirjoittamaan sen puhtaaksi. Noudatan tutkimustyön eettisiä periaatteita ja käsittelen haastattelusta syntyneitä aineistoja täysin luottamuksellisesti. Aineiston käsittelyn ja analysoinnin jälkeen tuhoan nauhoituksen sekä puhtaaksi kirjoitetun tekstin. Opinnäytetyössäni en tule missään vaiheessa mainitsemaan lapsen nimeä tai muita tunnistettavia tietoja hänestä.

Toivoisin, että palautat mukana tulevan oheisen haastatteluluvan lapsen palatessa kotilomaltaan

_____.

Yhteistyöterveisin,

Heidi Sulkamoniemi

HAASTATTELULUPA

Lapsen nimi: _____

Annan Mikkelin ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogiopiskelijalle Heidi Sulkamoniemelle luvan haastatella lastani ja selvittää lapseni kokemuksia Perhekoti Pikku-Pirtin Minun vuoteni – projektiin osallistumisesta:

kyllä _____ ei _____

Paikka ja päivämäärä

Vanhemman nimi ja allekirjoitus

HAASTATTELUKYSYMYKSET

1. Ensin muistelua kesästä ja kesän reissuista. Missä kaikkialla olemme käyneet?
2. Mikä reissu on ollut kaikista mukavin? Miksi tämä?
3. Mikä reissu on ollut kaikista epämieluisin? Miksi tämä?
4. Mikä oli jännittävin kokemus?

5. Millaisia tunteita olet kokenut Minun vuoteni – projektin aikana?
6. Oletko saanut tuotua omia mielipiteitäsi esille projektissa? Millä tavalla? Oletko saanut tuotua niitä esille tarpeeksi?
7. Mitä uutta olet oppinut?
8. Mitä jäit kaipaamaan projektista?
9. Jos tämä projekti jatkuu tämän kaltaisena, niin osallistuisitko uudestaan?
10. Miten paljon olet saanut vastuuta projektin toteutuksessa?
11. Koitko oman toimintasi sitoutuneeksi?
12. Olisitko halunnut tehdä jotain toisin?
13. Oletko tyytyväinen omaan osallistumiseesi? Olisitko voinut tehdä jotain toisin?

14. Oliko ohjaaja kannustava?
15. Oliko ohjaajan toiminta epäselkeää, vaikeaselkoista tai lannistavaa?
16. Olisitko kaivannut ohjaajalta jotain lisää?

17. Mitä olisit toivonut projektilta? Saavutitko ne?
18. Asteikolla 1-5, minkä arvosanan antaisit itsellesi, ohjaajalle ja koko projektille? (1=todella huono/ en tykännyt, 5=kiitettävä/ tykkäsin todella paljon)
19. Haluatko sanoa vielä jotain, mitä tulee projektista mieleen?